

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Tomáš Minařík

Příbuzenská náhradní rodinná péče

Diplomová práce

Olomouc 2020

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Příbuzenská náhradní rodinná péče* vypracoval samostatně a citoval všechny použité zdroje.“

V Pardubicích dne

Tomáš Minařík

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucí mé diplomové práce, JUDr. Lence Westphalové, Ph.D., za inspiraci při volbě tématu této práce a za ochotné zodpovězení dotazů při její tvorbě. Zároveň bych chtěl vyjádřit poděkování i své rodině, která mě po celý průběh studia podporovala, a přátelům, kteří mi byli kdykoli nápomocni a zpříjemnili mi studentská léta.

Obsah

Seznam použitých zkratk, zkratkových a zkrácených slov a synonym	6
Úvod	7
1 Vymezení jednotlivých forem náhradní rodinné péče včetně pojmu příbuzenské náhradní rodinné péče + právní rámec	10
1.1 Pěstounství	11
1.1.1 Pěstounská péče na přechodnou dobu	13
1.2 Svěření dítěte do péče jiné osoby.....	14
1.3 Poručenství.....	15
1.4 Příbuzenská náhradní rodinná péče	16
1.5 Nejlepší zájem dítěte v souvislosti s náhradní rodinnou péčí	18
2 Příbuzenská náhradní rodinná péče v historickém kontextu	19
2.1 Právní zakotvení tohoto institutu za Rakouska-Uherska	19
2.2 Místo příbuzenské náhradní rodinné péče v právní úpravě v letech 1918 – 1963.....	20
2.3 Tematika ve světle zákona o rodině.....	21
2.4 Změny a inspirace v souvislosti s OZ.....	22
3 Hlavní příčiny svěření dítěte do péče příbuzných	25
4 Přínos pro dítě zachováním příbuzenských rodinných vazeb	27
5 Rizikové aspekty této náhradní péče	31
6 Problematika z pohledu judikatury (české i ESLP).....	35
6.1 Rozsudky obecné soustavy soudů k příbuzenské náhradní péči.....	35
6.2 Nálezy a usnesení Ústavního soudu.....	36
6.2.1 Usnesení ÚS řešící volbu vhodné formy příbuzenské náhradní rodinné péče pro konkrétní dítě.....	36
6.2.2 Usnesení ÚS zkoumající zneužívání financování příbuzenské pěstounské péče.....	37
6.2.3 Nález ÚS zabývající se povinností povinných osob přispívat na výživné dětí v příbuzenské náhradní rodinné péči.....	38
6.2.4 Nález ÚS řešící komplikování příbuzenského poručenství s osobní péčí o dítě nepříbuzenskou osobou	40
6.3 Evropský soud pro lidská práva a nejlepší zájem dítěte	40
6.3.1 Wallová a Walla proti České republice	41
6.3.2 M. L. proti Norsku	41
6.3.3 Bronda proti Itálii	42
Závěr.....	44
Zdroje	47
Shrnutí	51

Abstract.....	51
Klíčová slova	52
Keywords.....	52

Seznam použitých zkratek, zkratkových a zkrácených slov a synonym

ČR	Česká republika
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
EU	Evropská unie
LZPS	usnesení č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů
OSPOD	orgán sociálně-právní ochrany dětí
OSŘ	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
OZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
pečující osoba	osoba vykonávající pěstounskou péči, svěřeni dítěte do péče jiné osoby, poručenství s osobní péčí
pěstounství	pěstounská péče
příbuzný	příbuzná osoba
svěřenectví	svěření dítěte do péče jiné osoby
Úmluva	Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod
ZŘS	zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů
ZSPOD	zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

Úvod

Za téma své diplomové práce jsem zvolil problematiku rodinného práva a konkrétně příbuzenské náhradní rodinné péče. Téma, které řeší nejen otázky právní, ale zabývá se svým přesahem i sociologickými a psychologickými otázkami, je ve společnosti často diskutované, protože se dotýká nemalého počtu rodin. Zároveň je to oblast, ke které je třeba přistupovat s citlivostí, jelikož se nejvíce dotýká zájmu dítěte. Dítěti se náhradní rodinnou péčí snažíme zajistit dočasné vhodné rodinné prostředí, v tomto případě se zachováním příbuzenských vazeb, pro jeho bezproblémový vývoj fyzický i duševní. Právě z důvodu četnosti těchto případů ve společnosti jsem se rozhodl problematiku více prozkoumat. Zejména bych se rád zaměřil na to, zdali je příbuzenská náhradní rodinná péče v nejlepším zájmu dítěte a zdali není tento institut zneužíván.

S problematikou jsem měl možnost se setkat i během své stáže na nesporném úseku Okresního soudu v Pardubicích, kde jsem hlavně nahlížením do spisů týkajících se problematiky mé diplomové práce mohl poznat, jaká příkoří mohou nastat před svěřením dítěte do některé z forem příbuzenské náhradní rodinné péče a s jakými záležitostmi souvisejícími s danou formou péče se musí soudce před rozhodnutím vypořádat. I tuto zkušenost se pokusím promítnout do textu práce.

Práci jsem se rozhodl členit do šesti základních částí. Nejprve definuji jednotlivé formy náhradní rodinné péče, poté vysvětlím i samotný institut příbuzenské náhradní rodinné péče, a to vše s ohledem na zakotvení pojmů v relevantní právní úpravě. V další části nastíním historický vývoj tohoto institutu na našem území, kde bude důraz kladen především na nejnovější vývoj. Další části se budou zabývat hlavními příčinami využití náhradní rodinné péče příbuznými, klady této péče zajišťované příbuznými, ale i zápory, které s tím neodmyslitelně souvisí a jež jsou předmětem společenských diskuzí. V poslední části budu tematiku zkoumat s ohledem na rozhodovací praxi českého a evropského soudnictví. V této části bude pozornost zaměřena hlavně na rozhodnutí Ústavního soudu a Evropského soudu pro lidská práva.

Svojí diplomovou prací se pokusím zodpovědět následující výzkumné otázky: Je příbuzenská náhradní rodinná péče vždy v nejlepším zájmu dítěte? Převažují pozitiva této náhradní rodinné péče nad jejími negativy? Jaký převažující postoj zastává soudnictví k svěřením dítěte do některé z forem příbuzenské náhradní rodinné péče?

K zodpovězení výzkumných otázek budu používat vědecké metody. Zpočátku nejvíce použiji popisnou metodu společně s metodou explanace, jelikož budu čtenáři mé diplomové práce popisovat a vysvětlovat formy „obecné“ i příbuzenské náhradní rodinné péče a související pojmy. Zároveň budou popsány a vysvětleny výhody a nevýhody náhradní rodinné péče příbuzného a možné důvody, proč se dítě v této péči ocitá. Neméně důležitou metodou bude metoda analýzy, protože budu pracovat s právními předpisy, jejichž texty budu analyzovat a hledat v nich odpovědi na dílčí otázky. Využita bude i metoda komparace v případě rozdílných názorů několika autorů zabývajících se shodnou otázkou související s tímto tématem, anebo naopak metoda kompilace u názorů shodných. Práce bude doplněna o mé vlastní názory, kterými se budu snažit doplnit či okomentovat názory autorů použité literatury.

Jak jsem již výše zmiňoval, tematika je to nejen právní, proto budu pracovat kromě stěžejního zdroje literatury, komentáře k rodinnému právu v občanském zákoníku od profesorky Hrušákové, profesorky Králíčkové, doktorky Westphalové a kolektivu, také s celou řadou sociologických a psychologických publikací, jejichž autory jsou například Zdeněk Matějček, Jana Nožířová, Veronika Uhlířová nebo Lucie Trnková. Ovšem nedílnou součástí zdrojových materiálů pro tuto práci budou relevantní zákony k tématu: občanský zákoník, zákon o sociálně-právní ochraně dětí, občanský soudní řád, zákon o zvláštních řízeních soudních a další, a vybraná judikatura Evropského soudu pro lidská práva a českých soudů.

Pokud bych měl zhodnotit kvalitu a kvantitu dostupné literatury, se kterou budu pracovat, musím konstatovat, že po té kvantitativní stránce je celkem rozsáhlá, po kvalitativní občas neaktuální a strohá. Existující publikace jsou nicméně dostačující pro účely seznámení obecné veřejnosti s problematikou, často mají povahu různých příruček. Osoby, které se rozhodnou pro příbuzenskou náhradní rodinnou péči, získají tak potřebné základní povědomí o tématu. Obsahově řada zdrojů vychází z předešlé právní úpravy, takže je potřeba rozlišovat, co je z nich použitelné i na stávající právní úpravu. Setkal jsem se i s tím, že někteří autoři také neodlišují dočasnou náhradní rodinnou péči od rodinné péče spočívající ve statusové změně – osvojení. Strohé jsou zdroje zejména v otázkách příčin, kladů a záporů příbuzenské náhradní rodinné péče. Naopak v otázkách historie a definic jsou relativně obsáhlé.

Návrhem pro další zkoumání by mohla být jistě i velice zajímavá problematika pěstounské péče na přechodnou dobu, o které bude i v této práci krátká zmínka. Ta zahrnuje řadu specifík a odlišností od klasického institutu pěstounské péče. Dalším neméně zajímavým tématem by

mohl být význam samotného příbuzenství v rodinném právu. Příbuzenské linie a stupně určují konkrétní práva a povinnosti subjektů rodinně-právních vztahů.

Jak je již vidno z úvodu, je to problematika, se kterou se setkáváme nebo můžeme potýkat v běžném životě. Proto věřím, že se mi ji povede zpracovat alespoň do té míry, která vysvětlí související pojmy a poukáže na nejdůležitější přínosy a rizika s ní spojená, a že se doberu co nejpřesnějších odpovědí na výzkumné otázky.

Diplomová práce vychází z právního stavu ke dni 31. ledna 2020.

1 Vymezení jednotlivých forem náhradní rodinné péče včetně pojmu příbuzenské náhradní rodinné péče + právní rámec

V této kapitole své práce budu, nejen legálními definicemi, popisovat náhradní rodinnou péči podle forem, kterými se může realizovat: pěstounství, svěřeni do péče jiné osoby a v určitém případě poručenství. Následně se budu zabývat i samotným termínem příbuzenství, aby bylo možné rozlišit, co lze zahrnovat do náhradní rodinné péče uskutečňované příbuznými. Zmíním také aktuální situaci ohledně debat na Ministerstvu práce a sociálních věcí týkajících se případné novelizace zákona o sociálně-právní ochraně dětí a v něm obsažené náhradní rodinné péče, zejména toho, zda by měla být příbuzenská pěstounská péče oddělena od nepříbuzenské. Nezapomenu ani stručně vysvětlit, v kontextu problematiky, termín nejlepší zájem dítěte, který se bude celou prací prolínat.

Za nutné považuji také zpočátku zmínit, že ve své práci budu místy používat pojmy péče a výchova jako synonyma, ačkoli si uvědomuji rozdílnost těchto pojmů, a tak ji alespoň zde stručně nastíním. Rozlišením se zabýval ve své publikaci *Dilemata náhradní výchovy* Albín Škoviera. Pojem péče je dle něj širší než pojem výchova, protože péče může být i neosobní a je dlouhodobá, zatímco výchova je spojována s dětským věkem a lze ji uskutečňovat pouze osobním působením na dítě.¹ Současná právní úprava pracuje s pojmem péče, když používá označení náhradní rodinná péče pro mnou zkoumanou problematiku, a tak se budu snažit pracovat více s tímto širším termínem. Pojem výchova byl používán zejména předchozí právní úpravou rodinného práva.

Náhradní rodinná péče stojí pomyslně proti péči o děti v kolektivních, ústavních, zařízeních, kde si dítě vytváří určitý citový vztah ke kolektivu dětí a vychovateli, avšak tyto vztahy jsou oproti rodinným vztahům mělké a povrchní a trvají zpravidla jen po tak dlouhou dobu, po jakou je dítě v tomto zařízení.² Někdy může být v nejlepším zájmu dítěte, aby bylo dítě umístěno do ústavního zařízení, a ne do péče v náhradní rodině. Ze zákona má však subsidiární povahu k rodinné péči, takže jejímu nařízení musí předcházet důsledné vyhodnocení situace soudcem.

Dle statistik Ministerstva práce a sociálních věcí se počet dětí v náhradní rodinné péči každoročně zvyšuje a počet dětí v ústavních zařízeních snižuje, což je dle mého mínění pozitivní tendence přispívající většinovému blahu dětí. Na konci roku 2018 bylo v náhradní

---

¹ ŠKOVIERA, Albín. *Dilemata náhradní výchovy*. Praha: Portál, 2007, s. 23.

² MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994, s. 29.

rodinné péči v České republice 19626 dětí.³ Z toho se jednalo převážně o příbuzenskou náhradní rodinnou péči, kdy byly děti nejčastěji svěřeny prarodičům.⁴

O svěřením dítěte do péče jiné osoby a o poručenství s osobní péčí rozhoduje soud, a to rozsudkem. O pěstounství rozsudkem rozhodne, „jde-li o svěřením dítěte do pěstounské péče, o její zrušení, nebo o změnu práv a povinností pěstouna“ (§ 471 odst. 1 ZŘS).⁵

1.1 Pěstounství

Občanský zákoník pěstounství definuje spíše negativně. Uvádí pouze, že se jedná o osobní péči, do které může být dítě soudem svěřeno, nemůže-li o dítě osobně pečovat žádný z rodičů ani poručník (§ 958 odst. 1 OZ). Také uvádí, že pěstounská péče má přednost před ústavní výchovou (§ 958 odst. 2 OZ). Dále zákoník stanoví, že pěstoun musí skýtat záruky řádné péče, musí mít bydliště v ČR a musí dát souhlas se svěřením do této péče (§ 962 odst. 1 OZ).⁶

Obdobně, ale strozeji, byla vymezena pěstounská péče i v zákoně o rodině v § 45a odst. 1 ve znění poslední novelizace: „Soud může svěřit dítě do pěstounské péče fyzické osobě (dále jen „pěstoun“), jestliže zájem dítěte vyžaduje svěřením do takové péče a osoba pěstouna poskytuje záruku řádné výchovy dítěte.“⁷ Porovnáním samotných textů zákona vidíme, že nám v původní právní úpravě absentoval současný požadavek bydliště na území ČR a souhlas se svěřením do pěstounské péče, jenž byl vyžadován i za předchozí právní úpravy, jen nebyl výslovně vyzdvihnut zákonem. Výslovná zmínka souhlasu byla přidána „z toho důvodu, že řízení péče soudu o nezletilé, do něhož lze řízení o svěřením do péče podřadit, lze zahájit i bez návrhu“.⁸ Bydliště je definováno občanským zákoníkem v § 80 odst. 1 jako místo, kde se člověk zdržuje s úmyslem žít tam s výhradou změny okolností trvale.⁹

Pěknou definici ve své publikaci uvádí Zdeněk Matějček, který pěstounskou péčí definuje jako: „zvláštní formu státem řízené a kontrolované rodinné výchovy (péče), která zajišťuje dostatečné hmotné zabezpečení dítěte i přiměřenou odměnu těm, kteří se ho ujali. Dítě se svěřuje do péče jedince nebo manželské dvojice. Pěstouni mají právo rozhodovat o běžných

³ Český statistický úřad. *Výdaje na pěstounskou péči dosáhly 3,8 miliard* [online]. czso.cz, 15. listopadu 2019 [cit. 29. listopadu 2019]. Dostupné na <<https://www.czso.cz/csu/czso/vydaje-na-pestounskou-peci-dosahly-38-miliard>>.

⁴ Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Statistiky – MPSV Portál* [online]. mpsv.cz, 16. října 2019 [cit. 30. listopadu 2019]. Dostupné na <<https://www.mpsv.cz/web/cz/statistiky-1>>.

⁵ § 471 odst. 1 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

⁶ § 958 odst. 1 – § 962 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

⁷ § 45a odst. 1 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění zákona č. 401/2012 Sb. účinném ke dni 1. ledna 2013

⁸ WESTPHALOVÁ, Lenka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1245 – 1248.

⁹ § 80 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

věcech dítěte, k výkonu mimořádných záležitostí žádají souhlas rodičů, případně rozhodnutí za ně vydává soud. ¹⁰

Jednotlivé peněžité dávky pěstounské péče nalezneme v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí v § 47e – § 47m. Jsou jimi příspěvek na úhradu potřeb dítěte, odměna pěstouna, příspěvek při převzetí dítěte, příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla a příspěvek při ukončení pěstounské péče. Zákon nám v § 47n upravuje i nárok na dávky při společné péči manželů. Nárok na pěstounské dávky má pak pouze jeden z manželů. Vychází se z dohody manželů o tom, který z manželů je k dávčím oprávněn. Nedojde-li k dohodě, určí konkrétního manžela krajská pobočka Úřadu práce. ¹¹

Nejen nárokem na pěstounské dávky se pěstounství odlišuje od svěření. Pěstouni a osoby v evidenci žadatelů o zprostředkování pěstounské péče mají speciální práva a povinnosti. Vymezeny jsou v § 47a ZSPOD a podrobnosti o jejich výkonu jsou upraveny dohodou o výkonu pěstounské péče. Mezi práva těchto osob patří například právo na zprostředkování odborné pomoci nebo právo na zprostředkování bezplatného vzdělávání v oblasti péče o děti. Mezi povinnosti spadá například povinnost umožnit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností, obecnímu úřadu, krajskému úřadu nebo pověřené osobě sledování naplňování dohody o výkonu pěstounské péče nebo povinnost rozvíjení, udržování a prohlubování sounáležitosti dítěte s blízkými osobami. ¹²

Rodičům dítěte, které bylo svěřeno do pěstounské péče, nezaniká vyživovací povinnost na dítě. Mění se akorát způsob úhrady výživného, rodiče ho hradí ve výši určené rozhodnutím soudu zpravidla k rukám Úřadu práce. Úřad práce je povinen zkoumat, zda je výživné v odpovídající výši dostačující vzhledem k potřebám dítěte a zda není třeba podat návrh na změnu rozhodnutí o výši výživného. Mohou-li však rodiče či prarodiče plnit výživné na dítě v zákonné výši, měl by být spíš využit institut svěření, kde je hrazeno výživné k rukám pečující osoby. ¹³

V literatuře najdeme několik přístupů, jak můžeme pěstounskou péči teoreticky rozdělovat. Každá kvalifikace pak vychází z určitého hlediska. Pokud jako členící hledisko použijeme dobu trvání pěstounské péče, můžeme ji členit na pěstounskou péči bez předem dané doby trvání a

---

¹⁰ MATĚJČEK, Zdeněk a kol. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Portál, 1999, s. 34 – 35.

¹¹ § 47e – 47n zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

¹² § 47a – 47b zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

¹³ WESTPHALOVÁ, Lenka. In HRUŠÁKOVÁ, KRÁLÍČKOVÁ, WESTPHALOVÁ: *Občanský zákoník II. Rodinné...*, s. 1276 – 1277.

na přechodnou pěstounskou péči. Místo výkonu nám pěstounskou péči rozděluje na tu, která je vykonávána v obydlí pěstouna, a tu, která je provozována mimo toto obydlí, v prostorách jiného subjektu, což byla například pěstounská péče v SOS dětských vesničkách, o kterých bude ještě níže zmínka. Dalším hlediskem může být osobní stav pěstouna, kdy rozlišujeme pěstounskou péči společných manželů, osoby žijící v manželství a osoby osamělé, nesezdané a v registrovaném partnerství. A pro tuto práci nejpodstatnější kritérium spočívá v dělení na příbuzenské a nepříbuzenské pěstounství, dle toho, zda výše zmiňovanou formu náhradní rodinné péče vykonává příbuzný či nikoli.¹⁴

1.1.1 Pěstounská péče na přechodnou dobu

Občanský zákoník tento pojem pouze zmiňuje, aniž by ho nějakým způsobem rozváděl nebo definoval (§ 963 OZ). Bližší informace k této péči nalezneme v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí, který stanovuje příslušným úřadům speciální povinnosti, požadavky na pěstouny mající zájem o pěstounskou péči na přechodnou dobu a maximální dobu, po kterou může trvat (§ 27a ZSPOD).¹⁵

„Smyslem tohoto institutu je poskytnout okamžitou pomoc ohroženým dětem a urychlit jejich cestu do náhradní rodiny. Tento institut přináší ale také zvýšené nároky na pěstouny, kdy je třeba zdůraznit a ošetřit jasně danou dočasnost takovéto péče. Z tohoto důvodu je věnován ještě větší důraz na výběr vhodných pěstounů.“¹⁶

Svěření dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu je možné na základě návrhu. Soud je povinen, nejméně jednou za 3 měsíce, přezkoumávat důvody setrvání dítěte v této speciální formě rodinné péče (§ 27a odst. 7 a 8 ZSPOD).¹⁷

O pěstounské péči na přechodnou dobu rozhoduje soud předběžným opatřením dle § 452 odst. 2 ZŘS. Návrh na nařízení předběžného opatření může podat pouze orgán sociálně-právní ochrany dětí (§ 454 odst. 1 ZŘS). Takové předběžné opatření trvá 3 měsíce od jeho vykonatelnosti. Pokud je před uplynutím této lhůty zahájeno řízení ve věci samé, předběžné opatření se prodlužuje do vykonatelnosti rozhodnutí, kterým se řízení končí, nebo rozhodnutí o zrušení předběžného opatření (§ 459 odst. 2 ZŘS).¹⁸

---

¹⁴ WESTPHALOVÁ, Lenka. In HRUŠÁKOVÁ, KRÁLÍČKOVÁ, WESTPHALOVÁ: *Občanský zákoník II. Rodinné...*, s. 1255 – 1270.

¹⁵ § 27a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

¹⁶ BUBLEOVÁ, Věduna, FRANTÍKOVÁ, Jana, VYSKOČIL, Filip a kol. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, spolek, 2014, s. 9 – 10.

¹⁷ § 27a odst. 7 a 8 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

¹⁸ § 452 odst. 2 – § 459 odst. 2 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

Přechodní pěstouni pobírají dávku pěstounské péče, odměnu pěstouna, i v období, kdy se nestarají o žádné ohrožené dítě (§ 47j odst. 1 písm. c) bod 3 ZSPOD)¹⁹. Tou je vykompenzováno to, že přechodný pěstoun musí být neustále připraven přijmout dítě do své péče. Odpadají jim starosti s hmotným zabezpečením sebe sama po dobu, co jsou v evidenci.²⁰

Stát usiluje o to, aby se rozrůstaly řady nejen dlouhodobých pěstounů, ale i těch přechodných. Chystaný návrh novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí proto myslí i na ně. Mělo by se jednat o navýšení měsíční částky nebo o zavedení pěstounské dávky při převzetí dítěte, na kterou v současné době nárok nemají.²¹ Dle mého názoru jsou úvahy nad zvýšením měsíčního příspěvku správné, jelikož tato částka z určitého pohledu supluje mzdu a minimální mzda několikrát v posledních letech vzrostla, a proto by i tato částka měla mít progresivní vývoj. Ohledně příspěvku při převzetí dítěte bych byl skeptičtější, protože jeho zavedením pro přechodné pěstouny by se znevýhodnili pěstouni dlouhodobější, kteří nepřijímají dítě do péče v rodinném prostředí i několikrát ročně.

1.2 Svěření dítěte do péče jiné osoby

Pro svěření máme opět v občanském zákoníku negativní definici. Svěřit dítě soudem do péče jiného člověka lze, nemůže-li o něj osobně pečovat žádný z rodičů ani poručník (§ 953 odst. 1 OZ). Je zde rovněž zakotvena subsidiarita ústavní výchovy k této formě náhradní rodinné péče. Výslovně je ustanovením zakotveno i to, že touto péčí nelze nahrazovat péči pěstounskou, předpěstounskou nebo péči předcházející osvojení dítěte (§ 953 odst. 2 OZ).²²

Předchozí právní úprava formulovala svěření do péče jiné osoby v § 45 odst. 1 takto: „*Vyžaduje-li to zájem dítěte, může soud svěřit dítě do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče, jestliže tato osoba poskytuje záruku jeho řádné výchovy a se svěřením dítěte souhlasí. Při výběru vhodné osoby dá soud přednost zpravidla příbuznému dítěte.*“²³ Opět nám tu absenteje požadavek bydliště na území ČR, který současná úprava v občanském zákoníku má.

Kdybychom chtěli vymezit svěření oproti pěstounství, hlavní rozdíly spatříme v zajišťování potřeb dítěte, vymezení práv a povinností, hrazení výživného a nepobírání dávek pěstounské péče. Další odlišností může být to, že se svěření nezprostředkovává jako

---

¹⁹ § 47j odst. 1 písm. c) bod 3 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

²⁰ TRNKOVÁ, Lucie. *Náhradní péče o dítě*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 94.

²¹ MARTINEK, Jan. *Přechodní pěstouni dostanou více peněz* [online]. novinky.cz, 3. října 2019 [cit. 23. listopadu 2019]. Dostupné na <<https://www.novinky.cz/domaci/clanek/prechodni-pestouni-dostanou-vice-penez-40298597>>.

²² § 953 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

²³ § 45 odst. 1 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění zákona č. 401/2012 Sb. účinném ke dni 1. ledna 2013

pěstounská péče.²⁴ Pěstounská péče se však také nemusí vždy zprostředkovávat, jedná se o speciální případ, kdy návrh na svěřeni podá právě příbuzný nebo osoba blízká. To podrobněji rozeberu níže.

Za situace, že by nebylo rodičům nebo jiným předkům možné uložit vyživovací povinnost, nelze dítě do této formy péče svěřit, jelikož by nebylo dítě žádným způsobem hmotně zajištěno. Vhodnější náhradní rodinnou péčí by se jevila pěstounská péče zajištěná dávkami pěstounské péče. Nejčastěji je však dítě svěřeno do svěřenectví prarodiči, který má sám vyživovací povinnost ke svým vnoučatům, a tak může soud stanovit výživné jemu.²⁵

I u této formy rodinné péče sleduje stát skrze orgány obce její dodržování. Obecní úřad obce s rozšířenou působností, respektive jeho zaměstnanec, je povinen navštěvovat rodinu, kde dítě žije, nejméně jednou za 3 měsíce v průběhu prvních 6 měsíců a následně dle potřeby a zájmu dítěte, nejméně však jednou za 6 měsíců. Tento postup nám upravuje zákon o sociálně-právní ochraně dětí v § 19 odst. 4.²⁶

1.3 Poručenství

Ačkoli poručenství není vždy formou náhradní rodinné péče, může jí být. Jedná se o případ, který předpokládá i sám občanský zákoník v § 939. Pečuje-li poručník osobně o svěřené dítě, má nárok na dávky, hmotné zabezpečení, jako pěstoun.²⁷ Účelem poručenství obecně není osobní péče, a proto se jedná o specifický případ.

Takovýto poručník má nárok na všechny dávky náležející pěstounům, výjimkou je nárok na odměnu pěstouna v případě, že rodiče a prarodiče otce nebo matky dítěte vykonávají funkci pěstouna a poručníka zároveň. Oprávnění z této dávky by byli jen za situace, že je zde důvod zvláštního zřetele hodný, například špatné sociální a majetkové poměry pečujících osob a s přihlédnutím ke zdravotnímu stavu dítěte.²⁸ Při společném poručnictví manželů, případně společném poručnictví jiných osob, s osobní péčí o dítě má nárok na dávky pouze jeden ze společných poručníků nebo manželů. To nám říká § 47n ZSPOD.²⁹

Poručníci, kteří o dítě osobně pečují, uzavírají také jako pěstouni dohodu o výkonu pěstounské péče s obecním úřadem obce s rozšířenou působností, obecním úřadem, krajským

---

²⁴ WESTPHALOVÁ, Lenka. In HRUŠÁKOVÁ, KRÁLÍČKOVÁ, WESTPHALOVÁ: *Občanský zákoník II. Rodinné...*, s. 1236 – 1244.

²⁵ TRNKOVÁ: *Náhradní péče...*, s. 82, 83.

²⁶ § 19 odst. 4 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

²⁷ § 939 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

²⁸ WESTPHALOVÁ, Lenka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 288.

²⁹ § 47n zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

úřadem nebo pověřenou osobou. Ta obsahuje podrobnosti o právech a povinnostech pečujícího poručníka.³⁰

Ustanovení § 931 odst. 1 OZ týkající se osoby poručníka preferuje za poručníka osobu příbuznou, pokud to neodporuje autonomii vůle rodičů dítěte: „*Není-li to v rozporu se zájmy dítěte, jmenuje soud poručníkem toho, koho naznačili rodiče, ledaže tato osoba poručenství odmítne. Jinak soud jmenuje poručníkem některou z osob příbuzných nebo blízkých dítěti nebo rodině, ledaže rodič takovou osobu výslovně vyloučil.*“³¹ Když se tento příbuzný ujme osobní péče o dítě ke své poručnické roli, vznikne forma příbuzenské náhradní rodinné péče v podobě poručenství. Myslím si, že je ideálnější, když pečuje o dítě stejný člověk jako člověk, který má práva a povinnosti srovnatelná s rodičovskými právy a povinnostmi ze statusu poručenství.

1.4 Příbuzenská náhradní rodinná péče

Jedná se o případy forem náhradní rodinné péče popsaných výše, které vykonává příbuzná osoba dítěte a které vykazují určitá specifika, v mnoha ohledech i zjednodušení postupu svěřeni dítěte, ať už se jedná o svěřenectví, poručenství s osobním pečováním nebo o pěstounství.

Nejmarkantnější zjednodušení postupu bude vykazovat příbuzenská pěstounská péče. Jestliže se dítěte ujme osoba příbuzná a je to v nejlepším zájmu tohoto dítěte, orgán sociálně-právní ochrany dětí nemusí provádět zprostředkování péče a dítě je svěřeno soudem do pěstounství tomuto příbuznému. Ve prospěch této formy péče hovoří určitě zachování rodinného prostředí a předpoklad, že bude navazování kontaktu s biologickými rodiči jednodušší.³² „*Příbuzenská pěstounská péče je stabilnější než jiná forma pěstounské péče. Příbuzní jsou často nachystáni k adopci nebo k vytvoření stabilního prostředí, pokud není možný návrat dítěte do původní rodiny.*“³³

Abychom mohli podrobněji pracovat s těmito formami péče, je třeba si vymezit, co z právního hlediska rozumíme pojmem příbuzenství a kdo je za příbuzného považován.

Dle občanského zákoníku je příbuzenstvím „*vztah osob založený na pokrevním poutu, nebo vzniklý osvojením*“ (§ 771 OZ).³⁴ Teorie tento statusový poměr dělí dále do linií, přímá a vedlejší, a stupňů, rovněž definovaných i občanským zákoníkem (§ 772 a § 773 OZ). V linii příbuzenství přímé jsou osoby, které pocházejí jedna od druhé. Jde o vztah mezi potomky a

³⁰ BUBLEOVÁ, FRANTÍKOVÁ, VYSKOČIL: *Základní informace...*, s. 9.

³¹ § 931 odst.1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

³² TRNKOVÁ: *Náhradní péče...*, s. 82, 83.

³³ KALÁBOVÁ, Svatoslava, ŠTĚRBOVÁ, Dana. Dítě v péči prarodičů a jiných příbuzných. In *Aktuální otázky náhradní rodinné péče: Sborník z IX. celostátního semináře NRP Brno, 30. 9. – 1. 10. 2009*. Brno: TRIADA, 2009, s. 24.

³⁴ § 771 zákona č. 89/2012, občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

předky. Vedlejší linie příbuzenství je naproti tomu takový poměr mezi osobami, které mají společného předka, ale přitom nepochází jedna od druhé. V linii vedlejší lze navíc rozlišovat příbuzné na polorodé, pocházející pouze od jednoho společného předka, a plnorodé, pocházející od totožného páru společných předků. Stupně se mezi dvěma osobami určují podle počtu zrození. V linii vedlejší tak první stupeň nepřichází v úvahu.³⁵

Příbuznými osobami z pohledu příbuzenské náhradní rodinné péče budou nejčastěji prarodiče, strýc, teta a sourozenci dítěte.

Od termínu příbuzenství budu odlišovat termín osoby blízké (§ 22 OZ), což je pojem zahrnující širší okruh osob, i když ve většině případů bude osobou blízkou právě příbuzný.

Příbuzní, kteří se fakticky ujali péče o dítě s úmyslem o něj trvale pečovat, nejsou zproštěni zákonné povinnosti tuto skutečnost neprodleně oznámit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností. Takové osoby musí bezodkladně podat soudu návrh na svěřeni dítěte do své péče, jinak je povinen opatření ochraňující dítě zabezpečit právě výše zmíněný orgán, například podat návrh na úpravu poměrů dítěte k soudu.³⁶

Stejně jako ostatním osobám poskytujícím náhradní rodinné prostředí by se i příbuzným mělo také dostat podpůrného odborného vedení. Vyžaduje-li to situace, i oni by měli být zařazeni do odborné přípravy na svou novou roli pěstouna nebo jiné pečující osoby.³⁷ Odborná příprava je ale součástí procesu zprostředkování a ten není obligatorně prováděn v případě, podává-li návrh na svěřeni dítěte do pěstounské péče příbuzná osoba (§ 20 odst. 2 písm. b) ZSPOD)³⁸, nebo u jiné formy náhradní rodinné péče. Odbornou přípravu zajišťují krajské úřady pro žadatele o zprostředkování v rozsahu nejméně 48 hodin (§ 11 odst. 2 písm. a) ZSPOD).³⁹

Jak už jsem v úvodu kapitoly předznamenal, Ministerstvo práce a sociálních věcí pracuje na návrhu novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí, již uvažuje kromě navýšení dávek za přechodné pěstounství i v budoucnu oddělit příbuzenskou pěstounskou péči od nepříbuzenské. Někteří poslanci si od toho slibují, že by po oddělení příbuzenství pěstouni neměli pobírat dávku odměny pěstouna. Jiní zase to, že po oddělení by se mohlo nepříbuzenské pěstounství přeměnit v pracovní-právní poměr se státem.⁴⁰

³⁵ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, KRÁLÍČKOVÁ, WESTPHALOVÁ: *Rodinné právo...*, s. 123.

³⁶ TRNĀOVÁ: *Náhradní péče...*, s. 83.

³⁷ KALÁBOVÁ, Svatoslava, ŠTĚRBOVÁ, Dana. Dítě v péči prarodičů a jiných příbuzných. In *Aktuální otázky...*, s. 25.

³⁸ § 20 odst. 2 písm. b) zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

³⁹ § 11 odst. 2 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

⁴⁰ MARTINEK, Jan. *Přechodní pěstouni dostanou více peněz* [online]. novinky.cz, 3. října 2019 [cit. 23. listopadu 2019]. Dostupné na <<https://www.novinky.cz/domaci/clanek/prechodni-pestouni-dostanou-vice-penez-40298597>>.

Já osobně k oddělení příbuzenské pěstounské péče zaujímám spíše negativní postoj, protože mi přijde, že případné rozlišování dávek pěstounské péče podle toho, jestli je pěstoun příbuzný či nikoli, je lehce diskriminační. Odměnu pěstouna si podle mne zaslouží i příbuzný dítěte, jelikož nedělá o nic méně pro dítě než osoba bez příbuzenské vazby. Navíc odměna pěstouna je pro příbuzenské pěstouny regulována už i v dnešní době. Nárok na ni takový pěstoun má jen v případech hodných zvláštního zřetele.

Obával bych se toho, že se situace, kdy je cílem společnosti umisťovat děti spíše do náhradních rodin než do zařízení kolektivní výchovy, ještě zhorší, protože plno příbuzenských pěstounů si nebude moci dovolit se o své blízké starat z důvodů, že jim to finanční situace neumožní.

1.5 Nejlepší zájem dítěte v souvislosti s náhradní rodinnou péčí

Z důvodu, že s termínem nejlepší zájem dítěte pracuji a budu ho nadále používat ve své práci, protože úzce souvisí s náhradní rodinnou péčí, jsem se rozhodl alespoň o jeho stručné vymezení. Je to termín, který se nedotýká pouze náhradní rodinné péče, ale i mnoha dalších oblastí. Je globálně užívaný, ač často rozdílně vykládaný, a je zakotvený například v Úmluvě o právech dítěte⁴¹. Přesná definice tohoto termínu však neexistuje.

Při zajišťování nejlepšího zájmu dítěte ohledně péče o dítě je prioritou to, aby mohlo být o dítě pečováno vlastními rodiči. Pokud dítě nemůže být vychováváno svými rodiči, mají společnost a orgány státu povinnost takovému dítěti zabezpečit speciální péči. Měla by mu být zajištěna ochrana a péče nezbytná pro jeho blaho, přičemž by ale měl být brán ohled na práva a povinnosti jeho rodičů, zákonných zástupců a dalších osob, kteří jsou za něho právně odpovědní. Ochranou a pomocí může být právě i zajištění náhradní rodinné péče. Vždy je však třeba dbát na individualitu dítěte, konkrétní osobnostní vlastnosti a fyzické a sociální podmínky, takže co je nejvhodnější a nejlepší pro jednoho, nemusí být, a zpravidla není, nejvhodnější a nejlepší pro druhého.⁴²

O osudu dítěte v ohrožení rozhoduje soud, který vychází z podkladů sociálních pracovníků či pracovníků. Ti, jakožto zástupci orgánů zajišťujících ochranu dítěte, musí de facto rozhodnout o tom, zda je to v nejlepším zájmu a blahu dítěte.⁴³

---

⁴¹ Sdělení MZV č.104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte, ve znění pozdějších předpisů

⁴² JANOČKOVÁ, Michaela. K pojmu nejlepší zájem dítěte. In *Aktuální otázky náhradní rodinné péče: Sborník z IX. celostátního semináře NRP Brno, 30. 9. – 1. 10. 2009*. Brno: TRIADA, 2009, s. 66 – 73.

⁴³ KALÁBOVÁ, Svatoslava, ŠTĚRBOVÁ, Dana. Dítě v péči prarodičů a jiných příbuzných. In *Aktuální otázky...*, s. 22.

2 Příbuzenská náhradní rodinná péče v historickém kontextu

Abychom mohli pochopit podstatu institutu náhradní rodinné péče, který supluje roli rodinné péče zabezpečené vlastní rodinou, je třeba se podívat i na historický vývoj, jenž mu dodal tu podobu, kterou má v současné době. Historické kořeny kolektivní i rodinné výchovy či péče lze vystopovat už ve starověkých civilizacích nebo v činnosti středověkých sirotčinců, ale já se pro účely této práce budu podrobněji věnovat spíše problematice novodobějších dějin.

2.1 Právní zakotvení tohoto institutu za Rakouska-Uherska

První státní instituce pečující o osiřelé a opuštěné děti byla zřízena Marií Terezií v roce 1762 a dle tohoto vzoru pak vznikaly v následujících letech řady obdobných institucí. Marie Terezie společně se svým synem zastávala kolektivní výchovu sirotků v ústavech.⁴⁴

Rozvoj sirotčinců a nalezinců vedl k tomu, že byla státem hledána alternativa zajišťující péči o dítě více humánněji a levněji. To umožnil dekret z 18. září 1788, kde se upouštělo od výhradního společného opatření sirotků a nalezenců a byla připouštěna péče připomínající svými znaky dnešní pěstounství. Například v nalezinci u svatého Apolináře v Praze se přikazovalo, že nechtěné novorozené dítě má zůstat u matky do té doby, dokud nebylo zajištěno umístění takového dítěte ve venkovské péči. Obdobně mělo osiřelé dítě zase zůstat v péči kojné.⁴⁵

Zásady pro tehdejší pěstouny byly poměrně striktně definovány v knížce náležející každému z nových pěstounů. Také bylo vyžadováno od obecního či farního úřadu vysvědčení způsobilosti těchto osob a potvrzení od obvodního či obecního lékaře. *„Úkolem lékaře bylo ověřit jak fyzickou způsobilost rodiny, způsobilost pěstounky ke kojení, jakož i způsobilost obydlí. Obecní a farní úřad potvrzuje zachovalost a způsobilost mravní. Dále i to, že rodina má ještě jiné příjmy než částku za péči od nalezence.“*⁴⁶

Výplatním místem byl nalezinec. Částky byly pěstounům propláceny do 6. roku dítěte po ověření, že dítě žije. Ověření prováděl měsíčně farář dané obce nebo obce náležející do jeho působnosti. Výše dávky se s věkem dítěte postupně snižovala, což je naprosto odlišný přístup od toho, který známe a využíváme v dnešní době.⁴⁷ Poté si mohli pěstouni dítě bez nároku na

---

⁴⁴ GABRIEL, Zbyněk, NOVÁK, Tomáš. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Praha: Grada Publishing, a. s., 2008, s. 13.

⁴⁵ Tamtéž.

⁴⁶ Tamtéž, s. 14.

⁴⁷ MATĚJČEK: *Náhradní rodinná...*, s. 27.

peněžité dávky ponechat, nebo jej mohli navrátit 8 dní před dovršení 6. roku věku dítěte do nalezince společně s knížkou, domovním listem a očkovacím vysvědčením.⁴⁸

2.2 Místo příbuzenské náhradní rodinné péče v právní úpravě v letech 1918 – 1963

V první republice se nám také pěstounská péče vyskytovala, a to v několika podobách. První z nich byla tzv. pěstounská péče nalezenecká, která spočívala v tom, že se pěstounům svěřilo dítě do věku 10 let, později se věková hranice zvýšila na 16 let, a pak se navracelo do ústavu. Druhá forma byla tzv. státní pěstounská péče řízená a kontrolovaná Okresní péčí o mládež. Další formou byla pěstounská péče v „dětských koloniích“ reprezentovaných rodinami v jednom místě nebo jednom správním okrese. Poslední podobou byla obdoba příbuzenské pěstounské péče, jelikož se jednalo o péči založenou dohodou mezi rodiči a příbuznými, nejčastěji prarodiči.⁴⁹

Během 2. světové války poklesl počet oficiálních náhradních rodinných péčí. V tomto kontextu nelze opomenout iniciativu britského úředníka Nicholase Wintona před vypuknutím války, díky níž byly zachráněny stovky dětí židovského původu. Tyto děti byly vlastně neoficiálně svěřeny do péče britským rodinám a po válce téměř všechny v této péči zůstaly.⁵⁰

Po roce 1945 bylo velké množství dětí, které v důsledku války osiřely, a proto bylo třeba jim zajistit nové rodinné prostředí buď náhradní rodinnou péčí, nebo osvojením. Avšak řada dětí byla válkou negativně zasažena a o to více se u nich objevovaly výchovné problémy znemožňující průběh výše zmíněné péče. Dalším poválečným problémem bylo i to, že odsun německého obyvatelstva se dotýkal i nezletilých osiřelých dětí německého původu.⁵¹

V období po roce 1948 se odděluje rodinné právo od obecného soukromého práva, je upraveno zákonem o právu rodinném⁵². Ten neupravoval žádnou formu náhradní rodinné péče, měl pouze ustanovení týkající se osvojení. Ale existoval ještě zákon o sociálně-právní ochraně mládeže⁵³, který upřednostňoval kolektivní výchovu nad individuální v náhradních rodinách. Ke změně tohoto přístupu dochází až se zákonem o rodině.⁵⁴

---

⁴⁸ GABRIEL, NOVÁK: *Psychologické poradenství...*, s. 14.

⁴⁹ Tamtéž, s. 15 – 16.

⁵⁰ Tamtéž, s. 16 – 17.

⁵¹ Tamtéž, s. 19 – 20.

⁵² Zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, ve znění účinném ke dni 1. září 1959

⁵³ Zákon č. 69/1952 Sb., o sociálně-právní ochraně mládeže, ve znění účinném ke dni 1. září 1959

⁵⁴ WESTPHALOVÁ, Lenka. In HRUŠÁKOVÁ, KRÁLÍČKOVÁ, WESTPHALOVÁ: *Občanský zákoník II. Rodinné...*, s. 1236 – 1244.

„Pěstounská péče byla s výjimkou příbuzenské zrušena již v roce 1950. Byla možná jen na základě soukromé dohody mezi rodiči a pěstouny, bez účasti soudu. Ostatní formy byly rázně ukončeny. Oficiálně tak rozhodlo ministerstvo sociální péče.“⁵⁵ Pěstounská péče na základě soukromé dohody sice přetrvala od první republiky až do sedmdesátých let, ale její charakter se změnil de facto ve svěřenectví dítěte prarodičům či jiným příbuzným, které umožňovala tehdejší zákonná úprava.⁵⁶ Ostatní děti, které byly svěřeny do jiného druhu pěstounské péče, musely být dosavadními pěstouny osvojeny, nebo byly přemístěny do ústavních zařízení.⁵⁷

2.3 Tematika ve světle zákona o rodině

Zákon o rodině vstoupil v platnost 1. ledna 1964, navázal ideologicky na zákon o právu rodinném z roku 1949.⁵⁸ Důležitost tohoto zákona spočívá zejména v tom, že zde byla prosazována zásada, která je dnes známá jako nejlepší zájem dítěte, což znamená, že primárním hlediskem je to, co je v zájmu dítěte, nikoli například v zájmu rodiče. Dále preferoval rodinnou výchovu před kolektivní výchovou.

Z náhradní rodinné péče upravoval pouze svěřením do výchovy jiného občana než rodiče, takže bylo vedle osvojení po určitou dobu jedinou možností, jak zajistit dítěti péči v rodinném prostředí. Zpočátku znal zákon navíc jen individuální formu této péče, až novelou v 80. letech byl doplněn i o společnou péči, kterou mohli však společně vykonávat jen manželé.⁵⁹

V dobách normalizace na našem území vznikají rovněž SOS dětské vesničky, kde se o děti trvale starala žena pěstounka, s níž se děti mohly ztotožnit jako s matkou. Ženě s péčí o děti vypomáhaly tzv. tety. Později přešly vesničky pod správu národních výborů.⁶⁰ Dětské vesničky jsme měli na našem území 3, v Brně-Medlánkách, v Doubí u Karlových Varů a ve Chvalkově na Kroměřížsku.⁶¹

V SOS dětských vesničkách děti vyrůstaly s velkým počtem dalších dětí, chlapců i dívek. Matějček uvádí, že z toho důvodu se zvyšovalo porozumění k individuálním odlišnostem dětí, snižovaly se nároky na jejich úspěch a více byly tolerovány jejich nedostatky. Péče pěstounky vykazovala stabilitu, podpořenou výchovnou rolí pouze jedné osoby. Dodává však

---

⁵⁵ GABRIEL, NOVÁK: *Psychologické poradenství...*, s. 20.

⁵⁶ MATĚJČEK: *Náhradní rodinná...*, s. 30.

⁵⁷ TRNKOVÁ: *Náhradní péče...*, s. 10.

⁵⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, sněmovní tisk č. 362/0

⁵⁹ WESTPHALOVÁ, Lenka. In HRUŠÁKOVÁ, KRÁLÍČKOVÁ, WESTPHALOVÁ: *Občanský zákoník II. Rodinné...*, s. 1236 – 1244.

⁶⁰ GABRIEL, NOVÁK: *Psychologické poradenství...*, s. 21.

⁶¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině*. 3. vydání. Praha: 2005, s. 167 – 177.

to, že nemohla zcela nahradit mužskou úlohu v rodině, ač se jí snažila v řadě rysů přiblížit.⁶² O tomto genderově nevyváženém názoru bychom mohli v dnešní době polemizovat. Souhlasím však s tím, že péče matky a otce, muže a ženy nebo více osob stejného pohlaví je pro dítě jistě obohacující jinak, než když je dítě vychovááno pouze jednou osobou, ať ženou či mužem.

Speciální úpravou na zákon o rodině od 1. června 1973 navazuje další rodinně-právní pramen práva, jelikož vstoupil v platnost zákon o pěstounské péči⁶³, který stanovil pravidla pro výběr pěstounů, jejich nároky a upravil vztahy pěstounů a dětí. O pěstounské péči rozhodoval soud, ale podklady pro jednání připravovali pracovníci národních výborů, vlastní výběr pěstounů pak měly za úkol poradní sbory při odboru sociálních věcí krajských národních výborů.⁶⁴

„V souvislosti s klíčovými změnami na poli rodinného práva na sklonku devadesátých let, zejména s přijetím zákona o sociálněprávní ochraně dětí (zákon č. 359/1999 Sb., účinný k 1. dubnu 2000) jako základu veřejnoprávní ochrany dětí, doznala i právní úprava pěstounské péče dalších změn. Byla začleněna do zákona o rodině, ve kterém byly v této souvislosti plně zohledněny dosavadní odborné poznatky psychologů a pediatrů.“⁶⁵ Pěstounské péči zůstala ale po začlenění víceméně totožná podoba, jaká byla dána zákonem o pěstounské péči. Nepřevzala se formulace, že se pěstounská péče nařídí soudem z příčin, které budou zřejmě dlouhodobé.⁶⁶

V devadesátých letech není péče o rodinu už pouze primátem jedné státní instituce, ale rozvíjí se i neziskový sektor a přistupuje se i jinak ke spolupráci s rodinami.⁶⁷

Na závěr je nutné poznamenat, že zákon o rodině prošel mnoha novelizacemi, zejména po roce 1989 včetně tzv. velké novely, které jeho znění několikrát změnilo, a proto se jeho samotná podoba po vstupu v platnost bude lišit od podoby před jeho zrušením z důvodu účinnosti nového OZ. V následující podkapitole vycházím už z jeho nejnovějšího znění.

2.4 Změny a inspirace v souvislosti s OZ

Důvodová zpráva k OZ nám uvádí, proč bylo vhodné navrátit úpravu rodinného práva do jedné soukromoprávní kodifikace. Kritizuje oddělování nemajetkových práv v rodinném právu od majetkových samostatnými právními předpisy. Poukazuje na to, že zákon o rodině setrval

⁶² MATĚJČEK: *Náhradní rodinná...*, s. 47 – 49.

⁶³ Zákon č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči, ve znění účinném ke dni 1. ledna 1996

⁶⁴ GABRIEL, NOVÁK: *Psychologické poradenství...*, s. 21 – 22.

⁶⁵ HRUŠÁKOVÁ: *Zákon o rodině...*, s. 167 – 177.

⁶⁶ WESTPHALOVÁ, Lenka. In HRUŠÁKOVÁ, KRÁLÍČKOVÁ, WESTPHALOVÁ: *Občanský zákoník II. Rodinné...*, s. 1255 – 1270.

⁶⁷ NOŽÍŘOVÁ, Jana. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Linde, 2012, s. 33.

na základních principech socialistického rodinného práva, i přes jeho doplnění dílčími úpravami po roce 1989. Problém spatřuje v celkovém vymykání se tuzemské právní tradici a standardům kontinentální Evropy. Inspiračním zdrojem pro OZ bylo kromě zahraničních právních úprav už samotné římské právo a dále vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937.⁶⁸

Už na první pohled je zřejmá větší důležitost institutu pěstounství v OZ z důvodu rozpracování úpravy do několikanásobného počtu paragrafů. Oproti předchozí zákonné úpravě navíc výslovně zdůrazňuje subsidiaritu ústavní výchovy k pěstounské péči nebo k svěření dítěte do péče jiné osoby.⁶⁹

Ustanoveními je také kladen důraz na zachování práv rodičů k dítěti, jelikož jsou jim na rozdíl od osvojení zachována rodičovská práva a povinnosti. Tomu samozřejmě odpovídají práva a povinnosti pečující osoby u svěřenectví nebo pěstouna. Rodič dítěte má například práva se s dítětem stýkat a být informován o všech důležitých věcech ohledně dítěte.⁷⁰

V současné úpravě je zdůrazněna skutečnost, že dítě jako aktivní subjekt má právo navrhnout soudu, aby rozhodl v jeho podstatné záležitosti. Dále má práva zakotvená Úmluvou o právech dítěte, takže se může vyjadřovat ke všem záležitostem dotýkajícím se jeho osoby v řízeních zahájených jeho rodičem, pečujícími osobami či ex offo.⁷¹

Rozšířená zákonná úprava pěstounství nově pěstounovi ukládá povinnost umožňovat styk rodiče a dítěte a prohlubovat sounáležitost dítěte s jeho rodiči, příbuznými a osobami blízkými.⁷² Doktorka Westphalová ve svém článku zabývajícím se aspekty styku rodiče s dítětem uvádí, že „*rodič má právo, vyplývající jak ze samotné existence jeho rodičovství, tak z institutu rodičovské odpovědnosti, se s dítětem osobně stýkat za situace, kdy dítě je svěřeno do péče druhému rodiči, jiné osobě (svěřenectví, pěstounská péče, péče poručníka) či je v ústavní či ochranné výchově. Právo rodiče na styk je dokonce zásadně nezávislé na tom, zda je rodič oprávněn vykonávat celou rodičovskou odpovědnost či jen její část.*“⁷³

---

⁶⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, sněmovní tisk č. 362/0

⁶⁹ KRÁL, Vladimír. Pěstounská péče v návrhu občanského zákoníku. In *Děti potřebují rodinu: Sborník příspěvků z mezinárodní konference konané v Praze ve dnech 22. a 23. 5. 2008*. Praha: Občanské sdružení Člověk hledá člověka, 2008, s. 9.

⁷⁰ Tamtéž.

⁷¹ Tamtéž, s. 10.

⁷² Tamtéž.

⁷³ WESTPHALOVÁ, Lenka. Problematické aspekty styku rodiče s dítětem. *Právní rozhledy*, 2017, roč. 25, č. 11, s. 386.

Shodně se zákonem o rodině je v současné úpravě zachována předpěstounská péče, jejíž délku stanoví soud a ten nad ní vykonává i dohled. Shodná je i preference svěřeni dítěte do osobní péče příbuznému nebo osobě blízké před osobou jinou, pokud to není proti nejlepšímu zájmu dítěte.⁷⁴

Institut svěřeni do péče jiné osoby je rozpracován také podrobněji a hlavně přesněji, aby ho bylo možné snadněji odlišovat od pěstounství a jiných druhů péče o dítě. Nicméně nová právní úprava upouští od ustanovení výslovně upravujících zánik svěřenectví nebo svěřeni dítěte do společné výchovy manželů. Přibližuje se pěstounské péči v tom, že je možné přiměřené použití ustanoveních o právech a povinnostech pěstounů v případě, že nejsou pečujícími osobám stanoveny soudem. Nová právní úprava navíc opravňuje pečující osobu k vymáhání výživného a hospodaření s ním.⁷⁵

---

⁷⁴ KRÁL, Vladimír. Pěstounská péče v návrhu občanského zákoníku. In *Děti potřebují rodinu: Sborník...*, s. 10.

⁷⁵ WESTPHALOVÁ, Lenka. In HRUŠÁKOVÁ, KRÁLÍČKOVÁ, WESTPHALOVÁ: *Občanský zákoník II. Rodinné právo...*, s. 1236 – 1244.

3 Hlavní příčiny svěřením dítěte do péče příbuzných

Existuje řada možných příčin, proč se dítě může ocitnout v péči svého příbuzného. V následujícím textu této kapitoly se pokusím nastínit alespoň ty nejčastější. Samozřejmě nelze z těchto důvodů usuzovat vznik příbuzenské náhradní rodinné péče generálně, ale je třeba je posoudit vždy s ohledem na konkrétní situaci, možnost zrealizování takové péče a nejlepší zájem dítěte.

Krtičková uvádí dělení na 3 větší množiny různých příčin, které mohou vyústit v příbuzenskou náhradní rodinnou péči. První z nich označuje jako tragédii v rodině. Touto tragédií bývá například smrt jednoho či obou rodičů. Smrt rodičů může být náhlá a nečekaná, kdy rodina do okamžiku tragédie žije poklidným a spokojeným životem, například smrt při autonehodě. Může se ale stejně tak jednat o situaci, kdy příbuzný už byl do péče o dítě zapojen dříve, například z důvodu nepříznivého zdravotního stavu rodičů, protože se nepředpokládalo vyléčení tohoto rodiče a tragédie se očekávala. Tragédie může být samozřejmě zapříčiněna i dlouhodobou negativní situací v rodině, která může vyústit až v to, že se jeden rodič stane obětí druhého.⁷⁶ Tragédií nemusí být pouze smrt, ale umím si představit situaci, kdy se rodiče stanou pohřešovanými nebo později nezvěstnými.

Další skupinu příčin můžeme podle ní označit jako příčiny způsobené nedostatečnou péčí. Sem nám mohou spadat situace, kdy se narodí dítě nezralým a nezletilým rodičům. Často budou způsobené raným počátkem sexuálního života rodiče, například ještě před 15. rokem věku. Nezralost však nemusí být vždy vázána na věk matky či otce, ale i na jiný faktor. Další příčinou spadající do této skupiny může být závažná nemoc, pro kterou se matka, otec nebo oba z rodičů, pokud tvoří rodinu, nemohou o dítě postarat. Bude se také jednat o případy, kdy je osoba rodiče smyslově či tělesně postižena a nemá dostatečnou pomoc okolí, které by ji napomohlo se samostatně o dítě starat. Stejně tak se může jednat o psychická postižení, jako postižení intelektu rodičů nebo psychiatrická zátěž bránící v péči o dítě.⁷⁷

Třetí skupinu důvodů lze charakterizovat jako selhání péče. Pod tuto množinu je možné zařadit opuštění dítěte buď hned v raném stádiu péče o něj, nebo v jakémkoli jiném období. Může se jednat ale i o zanedbání základních potřeb dítěte v důsledku života v nevhodném, někdy až patologickém, prostředí. Rodiče se o děti nestarají v takové míře, že nejsou schopni

---

⁷⁶ KRTIČKOVÁ, Kateřina. *Příbuzenská pěstounská péče* [online]. sancedetem.cz, 28. července 2014 [cit. 15. října 2018]. Dostupné na <<https://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/rodina-v-problemove-situaci/dite-mimo-vlastni-rodinu/pestounska-pece/pribuzenska-pestounska-pece.shtml>>.

⁷⁷ Tamtéž.

zajistit ani jeho základní potřeby.⁷⁸ Právě tyto důvody vyvolané nepříznivými osobnostními rysy rodiče jsou neblahým znamením pro prognózu dobrého či alespoň uspokojivého následného vývoje dítěte.⁷⁹

Uhlířová ve své publikaci demonstrativně vyjmenovává, až na výjimky, identické příčiny, proč se dítě ocitne v péči příbuzných. Přidává možný příklad utvořený kombinací výše zmíněných skupin a to takový, že po náhlém úmrtí jednoho rodiče druhý rodič nezvládá situaci a opustí dítě. Navíc také uvádí situaci, kdy je rodič ve výkonu nepodmínečného trestu.⁸⁰

Tyto příčiny způsobí vznik příbuzenské náhradní rodinné péče, pokud bude mít dítě příbuzného, který bude schopen, splní nejen zákonné požadavky, a ochoten dítě převzít do své péče, aby dítěti zajistil náhradní rodinné prostředí. A zejména bude-li to v souladu s nejlepším zájmem tohoto dítěte, což soud posoudí na základě podkladů doložených především orgánem sociálně-právní ochrany dětí a následně o tom rozhodne ve svém rozsudku.

Do té doby se poměry dítěte mohou upravit předběžným opatřením, jehož návrh na nařízení podává soudu orgán sociálně-právní ochrany dětí. Návrh obsahuje obecné náležitosti návrhu: jméno, případně jména, nezletilého, povolání a bydliště ostatních účastníků řízení, a dále vylíčení rozhodujících skutečností, které odůvodní nařízení předběžného opatření. Předběžné opatření na nezbytně nutnou dobu upraví poměry dítěte bez ohledu na to, zda je nebo není osoba, která má o dítě právo pečovat, ocitne-li se nezletilé dítě ve stavu nedostatku řádné péče. V usnesení o předběžném opatření označí vhodné prostředí, kam má být dítě umístěno, než bude rozhodnuto jinak (§ 452 odst. 1 a § 454 ZŘS).⁸¹

---

⁷⁸ KRTIČKOVÁ, Kateřina. *Příbuzenská pěstounská péče* [online]. sancedetem.cz, 28. července 2014 [cit. 15. října 2018]. Dostupné na <<https://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/rodina-v-problemove-situaci/dite-mimo-vlastni-rodinu/pestounska-pece/pribuzenska-pestounska-pece.shtml>>.

⁷⁹ DUNOVSKÝ, Jiří, KOLUCHOVÁ, Jarmila, RADVANOVÁ, Senta. *Výchova dětí v náhradní rodinné péči*. Praha: SPN, 1980, s. 21.

⁸⁰ UHLÍŘOVÁ, Veronika a kol. *Dítě ve výchově příbuzných*. Praha: Rozum a cit, 2010, s. 6.

⁸¹ § 452 odst. 1 a § 454 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

4 Přínos pro dítě zachováním příbuzenských rodinných vazeb

Na úvod bych rád poznamenal, že dle mého názoru bude jakákoli forma náhradní rodinné péče pro dítě vhodnější a přínosnější než péče ústavního typu. Natož pak péče uskutečněná v okruhu osob širší rodiny dítěte, pokud se u nich dítě cítí příjemně a nic nebrání tomu, proč by jim měla být příbuzenská péče odepřena. Samozřejmě jsem si vědom toho, že výjimky potvrzují pravidlo, a tak může být v nejlepším zájmu dítěte právě výchova v ústavech nebo péče cizí nepřibuzné osoby.

Při své úvaze vycházím z toho, že dítě vyrůstající v ústavním zařízení, nemá dostatečně uspokojené všechny své základní potřeby, a to zejména potřebu bezpečného a intenzivního vztahu s pečující osobou. To následně vede až k neschopnosti důvěřovat lidem kolem sebe a cítit pocit bezpečí. Tím může docházet i k poškození centrální a autonomní nervové soustavy takového dítěte.⁸²

Vím, že uvádím tu nejkrajnější možnou situaci, ale dle mého názoru i nejideálnější kolektivní zařízení nedokáže nahradit rodinnou vazbu milující osoby k dítěti. Nejzákladnější přínos příbuzenské náhradní rodinné péče spatřuji právě v příbuzenské lásce vycházející z určitého, nejčastěji pokrevního, spojení s dítětem. Existuje ale celá řada dalších výhod, proč se přiklonit k příbuzenské náhradní rodinné péči.

Při péči o dítě osobami příbuznými bude jednou z nejpodstatnějších výhod ta okolnost, že dítě tyto osoby a jejich rodinné prostředí zpravidla zná z dřívější doby.⁸³ Adaptace na nové výchovné prostředí a na jinou pečující osobu než rodiče bude pro dítě v takovém případě mnohem snazší, což se kladně projeví zejména na psychické stránce takového jedince.

I v samotné právní úpravě nalezneme podporu pečujících příbuzných osob. „*Právní úprava vychází z povinnosti státu zachovávat a rozvíjet vazby dítěte v přirozené rodině, což se netýká jen vztahů v nukleární rodině (rodič–dítě), ale i v širší rodině, jde tedy o zachování přirozených vazeb dítěte na osoby jemu příbuzné a blízké. I v tomto plní (nejen) pěstounská péče svoji nezastupitelnou úlohu, když umožňuje potvrzení faktického stavu převzetí dítěte osobami jemu blízkými, když o ně nemohou pečovat jeho rodiče (typicky péče prarodičů).*“⁸⁴

---

⁸² BUBLEOVÁ, FRANTÍKOVÁ, VYSKOČIL: *Základní informace...*, s. 15.

⁸³ DUNOVSKÝ, KOLUCHOVÁ, RADVANOVÁ: *Výchova dětí...*, s. 79.

⁸⁴ WESTPHALOVÁ, Lenka. In HRUŠÁKOVÁ, KRÁLÍČKOVÁ, WESTPHALOVÁ: *Občanský zákoník II. Rodinné...*, s. 1278 – 1281.

Za jeden z hlavních přínosů příbuzenské náhradní rodinné péče, kromě výše uvedeného, je považováno také to, že dítě může po dosažení zletilosti zůstat ve své rodině nebo s ní být v úzkém kontaktu, což vyplynulo z výsledků šetření uskutečněného v rámci evropského projektu zabývajícího se analýzou situace náhradních rodin v České republice. Respondenty šetření byly obecní úřady obce s rozšířenou působností a pověřené osoby.⁸⁵

Jak jsem již výše uváděl, formy náhradní rodinné péče jsou dočasné. Trvají do té doby, dokud nebude možné, aby se péče o děti ujali znovu jejich rodiče. Pěstoun nebo jiná pečující osoba má povinnost prohlubovat sounáležitost mezi dítětem a rodičem navázáním kontaktu s rodičem a umožněním osobního styku rodiče s dítětem.⁸⁶ Taktéž má povinnost rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte k dalšímu příbuznému a osobám blízkým.⁸⁷ Pro příbuzného bude často případné dohledání rodiče a domluva s ním jednodušší než pro jinou osobu, což je dle mého názoru bezesporu další výhodou příbuzenské péče.

S tím souvisí i to, že příbuzní většinou nebudou nejen zabraňovat ve styku rodiče s dítětem, ale nebudou ani bránit návratu dítěte k rodičům. Účelem náhradní rodinné péče není statusová změna, jako u osvojení, ani přetrhání vazeb rodiče a dítěte.⁸⁸ Naopak je to dočasné řešení situace v rodině, jejíž vyřešení mohou příbuzní usnadnit, dokonce ji sami napomoci rehabilitovat. Domnívám se, že právě příbuzný je nejvhodnější osobou k tzv. sanaci rodiny.

Na tyto dva naposledy zmíněné klady spojené s příbuzenskou náhradní rodinnou péčí se zapomíná, alespoň jak jsem vyzpozoval u obecné veřejnosti, i přestože jsou celkem zásadním benefitem. Řada lidí si totiž z důvodu nedostatečné osvěty o tomto tématu stále neuvědomuje, že cílem náhradní rodinné péče je překonat složitou situaci v životě ohroženého dítěte bez změny poměru mezi ním a jeho rodiči. Možná je to tím, že dřív byla pěstounská péče upravena jako dlouhodobá, což v lidech vyvolávalo pocit, že to je změna trvalá. Formy náhradní rodinné péče je ale třeba vnímat jako přechodnou situaci, kdy se snažíme o sanaci původní rodiny. Povědomosti společnosti o současném stavu náhradní rodinné péče i o péči samotné lze podle mne jedině docílit soustavnou kvalitní informovaností od odborných orgánů zabývajících se danou problematikou a seriózní medializací nezaměřenou jen na negativa.

---

⁸⁵ Institut projektového řízení a. s. *Analýza situace příbuzenské pěstounské péče*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2017, s. 61.

⁸⁶ TRNKOVÁ: *Náhradní péče...*, s. 80.

⁸⁷ § 967 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

⁸⁸ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Pěstounská péče: mýty versus ústavně konformní interpretace a aplikace zákona s úvahami de lege ferenda. In *Náhradní výchova dětí – možnosti a meze: Sborník č. 39*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2008, s. 78.

Pěstounskou péči a další formy náhradní rodinné péče bychom měli vnímat jako institut vycházející z rozumného, žádoucího a přirozeného uspořádání a jako institut sloužící hlavně nezletilému dítěti. Proto není-li možné, aby děti žily společně v domácnosti se svými rodiči, je třeba jim umožnit žít s tím, kdo je jim nejbližší, což budou právě prarodiče a jiní příbuzní.⁸⁹

Dalším přínosem pro dítě bude i to, že svěřenectví obecně a pěstounská péče prarodiči či jinému příbuznému nejsou zprostředkovávány, protože se s dítětem znají.⁹⁰ Myslím si, že urychlení postupu svěřování dítěte do náhradní péče je neméně významným činitelem prospívajícím psychickému stavu dítěte. Zároveň je to dle mého mínění i kladná podpora práva na respektování rodinného života a práva na rodinu, ač v tomto případě nikoli ochrana práva členů rodiny nukleární, ale členů širší rodiny.

Článek Dany Štěrbové a Svatoslavy Kalábové jako důvody pro příbuzenskou pěstounskou péči uvádí, že ve většině případů bude u dítěte v této péči docházet k menšímu množství „přechodů“, změn školních zařízení a problémů s chováním než u jiných forem náhradní rodinné péče. Dále zmiňují, že od příbuzných osob děti mnohem méně utíkají.⁹¹ Jejich závěry mi zejména v souvislosti s méně problémovým chováním dítěte umístěného do příbuzenské rodinné péče připadají příliš zobecňující a dovoluji bych si s nimi polemizovat. Myslím si, že mnoho dětí se bude chovat problémově spíše v prostředí a vůči osobám, které zná. S ostatními závěry souhlasím. Dokážu si představit, že dítě žilo nedaleko svých příbuzných, a proto odpadají starosti s novou školou pro dítě, a že dítě svěřené svému příbuznému nemá takovou potřebu utíkat z domova, pokud to nedělalo už třeba u rodičů.

Praxí, která ostatně vychází z nejlepšího zájmu dítěte, je to, že se sourozenci ponechávají pohromadě, když jsou dáváni do náhradní rodinné péče. Dle mého názoru budou příbuzní spíše ochotni přijmout početnější sourozenecké skupiny, protože budou chtít pomoci všem dětem příbuzných bez rozdílu, a proto zde vidím další z výhod příbuzenské náhradní rodinné péče. Převáží u nich ochrana celé širší rodiny, i když bude spočívat v několikanásobné odpovědnosti za více dětských členů rodiny najednou. Setkal jsem se ale při stáži na soudě i s případem, kdy výjimka potvrzovala pravidlo. Prarodiče od otce se ujali péče o svého vnuka, avšak později, když bylo třeba najít vhodnou pečující osobu pro jeho sestru, se odmítali ujmout dalšího dítěte.

---

⁸⁹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Pěstounská péče: mýty versus ústavně konformní interpretace a aplikace zákona s úvahami de lege ferenda. In *Náhradní výchova dětí – možnosti...*, s. 83.

⁹⁰ Tamtéž, 84.

⁹¹ KALÁBOVÁ, Svatoslava, ŠTĚRBOVÁ, Dana. Dítě v péči prarodičů a jiných příbuzných. In *Aktuální otázky...*, s. 24.

Důvodem bylo zřejmě to, že měli důvodnou obavu o biologickém otcovství jejich syna, právního otce dívky.

5 Rizikové aspekty této náhradní péče

Faktorů skýtající riziko, proč by nemělo být dítě svěřeno příbuzným do náhradní rodinné péče nebo proč by nemělo v této péči u nich setrvat, může být opět nepřeberné množství. Cílem této kapitoly proto zajisté není obsáhnout všechna rizika, ale zmínit alespoň nějaká.

Chci hned ze začátku kapitoly zdůraznit, že za situace, kdy se některé z níže zmíněných rizik objeví, nemusí být hned vyloučena či neoponechána příbuzenská náhradní rodinná péče. Mnoho příkladů, které zmíním, jsou pouhým signálem, při kterém bychom měli zbystřit pozornost a vzájemně vyvažovat negativní vlivy s těmi pozitivními.

Poté, co se objeví rizikový faktor možný negativně ovlivnit vývoj a psychiku dítěte, je na něj potřeba pohlížet uceleně. Posoudit ho ve vzájemných souvislostech se všemi skutečnostmi a vzhledem ke konkrétnímu dítěti, a snažit se ho co nejlépe vyřešit, případně odstranit.

Před svěřením dítěte do náhradní rodinné péče příbuznému můžeme rizikové aspekty vidět především v ohrožení dítěte kriminální historií příbuzného, v ignoraci a nespolupráci příbuzného s orgánem sociálně-právní ochrany dětí, v negativním postoji k zajištění stabilního rodinného zázemí pro dítě v příbuzenské náhradní rodinné péči a v čemkoli dalším, čím může ohrozit dítě.⁹²

Zároveň jasným důvodem, proč dítě nesvěřit do péče určitému příbuznému, je situace, kdy ve vztahu mezi dítětem a příbuzným, nejčastěji prarodičem, panuje napětí, vzájemně si nerozumí, anebo dítě výslovně vyjádří přání nebydlet s touto osobou.⁹³

Můžeme se setkat i s přístupem, že je dítě svěřeno příbuznému jen proto, aby tím byla vyřešena jakási krizová záležitost, ačkoli sám příbuzný není schopen dlouhodobě dítěti zajistit řádnou péči.⁹⁴ Nevhodnost umístění dítěte do takového rodinného prostředí se projeví většinou do 1 roku pobytu dítěte v této rodině a může končit ústavní výchovou.⁹⁵ Typicky se může jednat i o případ, kdy se příbuzný ujal péče o dítě s ohledem na obavu z veřejného mínění, že nedokáže

---

⁹² KALÁBOVÁ, Svatoslava, ŠTĚRBOVÁ, Dana. Dítě v péči prarodičů a jiných příbuzných. In *Aktuální otázky...*, s. 24.

⁹³ WESTPHALOVÁ, Lenka. In HRUŠÁKOVÁ, KRÁLÍČKOVÁ, WESTPHALOVÁ: *Občanský zákoník II. Rodinné...*, s. 1278 – 1281.

⁹⁴ PRŮŠOVÁ, Lenka. Analýza příčin ukončení a zrušení náhradní rodinné péče na návrh pěstounů před dosažením zletilosti dítěte. In *Náhradní rodinná péče – představy a skutečnost, sborník č. 45*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2009, s. 55.

⁹⁵ Tamtéž, s. 55, 56.

pomoci rodinným příslušníkům.⁹⁶ Ze strachu z pomluvy se pak příbuzná osoba obětuje, aniž by skutečně chtěla dítěti pomoci.

Přístupem, kdy se příbuzná osoba obětovává, se rovněž zabývá Uhlířová ve své publikaci. Ta spatřuje v obětování se pečující osoby i pozitiva, a to v tom, že dítě má někoho, na koho se může spolehnout, u koho je v bezpečí a komu může důvěřovat. Pečující osobě se zase dostává pocitu smysluplnosti, zadostiučinění nebo pocitu odčinění viny za chyby rodiče. Tato pozitiva jsou však vykoupena negativy. Pečující osoba investuje do péče veškerou energii na úkor sebe sama a tyto případy mohou končit vážnými nemocemi či chorobami pečujícího příbuzného. Proto je třeba brát v potaz i toto možné riziko přespřílišného se obětování.⁹⁷

Rizikovost u všech forem příbuzenské náhradní rodinné péče může být i v tom, že příbuzní pokračují ve výchovných nedostatcích rodičů dítěte, nebo naopak z obavy ze selhání v roli osoby nahrazující péči rodiče přistupují k výchově velmi tvrdě, až necitelně,⁹⁸ aby neopakovali chyby, kterých se dopustil rodič dítěte, nejtypičtěji jejich syn nebo dcera v případě svěřeni prarodičům. Takoví příbuzní za sebou mají zklamání a traumata z rodiče dítěte, složité vztahy s tímto rodičem, což se může neblaze odrazit ve výchově dítěte, ačkoli by tomu tak být nemělo.⁹⁹

Problémovější může být i situace, kdy se příbuzný, nejčastěji prarodič, nesnaží zastoupit rodičovskou funkci, ale přetrvává u něj „babičkovství“ či „dědečkovství“ projevující se nevhodným rozmazlováním, nedůsledným postojem k výchově, nedostatečně chápajícím postojem při dospívání dítěte.¹⁰⁰ Zde chci podotknout, že by podle mě nebylo nejvhodnějším řešením dítě svěřovat osobám příbuzným, pokud by bylo od počátku patrné, že dítě takovou osobu vůbec nerespektuje a respektovat ani do budoucna nehodlá, ať už z důvodu věkového rozdílu, názorového nebo podobného. V takovém případě bych byl asi pro zvážení náhradní rodinné výchovy cizí osobou, ke které si může vybudovat lepší vztah. Samozřejmě opět po vyvážení všech skutečností s ohledem k nejlepšímu zájmu dítěte.

Zbyněk Gabriel a Tomáš Novák se také zabývají problematickou skutečností, že u příbuzných pěstounů může být vyšší věk překážkou řádného výkonu péče o dítě. Poukazují na to, že se můžeme setkat, například u prarodičů, s obtížemi se vcítěním se do generačních

---

⁹⁶ DUNOVSKÝ, KOLUCHOVÁ, RADVANOVÁ: *Výchova dětí...*, s. 80.

⁹⁷ UHLÍŘOVÁ: *Dítě ve výchově...*, s. 10, 11.

⁹⁸ PRŮŠOVÁ, Lenka. Analýza příčin ukončení a zrušení náhradní rodinné péče na návrh pěstounů před dosažením zletilosti dítěte. In *Náhradní rodinná péče – představy...*, s. 55.

⁹⁹ NOŽÍŘOVÁ: *Náhradní rodinná...*, s. 17.

¹⁰⁰ DUNOVSKÝ, KOLUCHOVÁ, RADVANOVÁ: *Výchova dětí...*, s. 80.

problémů dítěte. Pohled na svět může být u dítěte a prarodiče natolik odlišný, že vytváří jakousi propast, a možnost, že bude prarodič pro dítě vzorem, rádcem a inspirátorem, se vzdaluje. Zmiňují, že pravděpodobnost situace se zvyšuje už jen kvůli tomu, že se často propast spočívající v znalosti a neznalosti moderních technologií objevuje už ve vztahu rodič dítě.¹⁰¹ Výše zmíněné můžeme vztáhnout i na další formy příbuzenské náhradní rodinné péče.

Uhlířová tento problém označuje jako mezigenerační rozdíl. Může se projevat tím, že pečující osoba nestačí, zejména fyzicky či finančně, aktivitám a potřebám svěřených dětí. Obtíže spojené s větším věkovým rozdílem mezi dítětem a pečující osobou mohou dle ní s přibývajícím věkem dětí vzrůstat a pak vrcholit v období puberty a dospívání.¹⁰²

Kdybych se měl k problému vyššího věku pečujících osob vyjádřit, asi bych opět zdůraznil, že je třeba vše posuzovat případ od případu. Prarodič může být někdy podobně starý jako rodič jiného dítěte, pak nemůžeme mluvit o tom, že by byl takový prarodič kvůli svému věku v obtížnější situaci než rodič. A kdyby přece jen byl starší, ani tak to nemusí znamenat, že nedokáže poskytnout dítěti řádnou péči. V dnešní době je mnoho prarodičů a jiných příbuzných vyššího věku schopných pracovat s moderními technologiemi, schopných se vcítit do starostí mladé generace a nedělá jim problém učit se novým věcem. Nicméně se ztotožňuji s názory výše parafrázovaných autorů, že se v určitých případech s takovou překážkou můžeme setkat a že ji je třeba brát na vědomí při posouzení, zda je v nejlepším zájmu dítěte péče takové osoby.

Určitým rizikem, že dítě bude svěřeno do péče nedostávající zárukám řádné péče, může být už jen samotný proces svěření dítěte do pěstounské péče příbuznému dle zákona o sociálně-právní ochraně dětí, když příbuzní neprocházejí odborným posouzením ze strany orgánu sociálně-právní ochrany dětí.¹⁰³ U příbuzenských žadatelů také chybí posouzení perspektivy pobytu dítěte až do jeho zletilosti, nebere se v potaz věk žadatelů, často ani specifické výchovné podmínky dítěte.¹⁰⁴

Dalším společností rezonovaným názorem je, že pěstouni vykonávají tuto péči pouze pro finanční dávky. Tyto dávky jsou sice částečnou motivací pro zájemce o pěstounskou péči, ale pro většinu pěstounů to určitě nebude kritérium, na základě kterého by se rozhodli uskutečňovat

---

¹⁰¹ GABRIEL, NOVÁK: *Psychologické poradenství...*, s. 49.

¹⁰² UHLÍŘOVÁ: *Dítě ve výchově...*, s. 32.

¹⁰³ SKORUŠOVÁ, Lucia. In ROGALEWICZOVÁ, Romana a kol. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, 181 – 186.

¹⁰⁴ PRŮŠOVÁ, Lenka. Analýza příčin ukončení a zrušení náhradní rodinné péče na návrh pěstounů před dosažením zletilosti dítěte. In *Náhradní rodinná péče – představy...*, s. 57.

nepřetržitou péči o často problémovější dítě.¹⁰⁵ Navíc příbuzným osobám budou děti primárně svěřovány do svěřenectví, pokud to vztahy či finanční situace rodičů a příbuzných umožňují, pěstounská péče bude až sekundární možností, což jsem vyzoroval i během stáže na nesporném úseku pardubického okresního soudu a domnívám se, že i ostatní soudy takto postupují. S touto praxí se ztotožňuji, protože je na ní pěkně vidět to, že pěstounské dávky budou přiznány těm příbuzným, kteří by nemohli zajistit blaho dítěte péčí o něj jen kvůli své nepříznivé finanční situaci. A jak už bylo několikrát předtím opakováno, příbuzenská náhradní rodinná péče je institut usilující hlavně o nejlepší zájem dítěte, a tak i v těchto případech má finanční pomoc v podobě pěstounských dávek své opodstatnění.

Tento názor, že pěstounská péče není provozována pro pěstounské dávky, podporují i informace, že většina pěstounů se ujímá právě jednoho až dvou dětí. Kdyby se někdo pěstounskou péčí chtěl obohacovat, ujímal by se zřejmě většího počtu dětí. Vycházím z článku opírajícího se o analýzu Nadace Sirius a Asociace Dítě a rodina. Z průzkumu navíc vyplývá, že ti, co se ujímají péče o více jak dvě děti, se starají především o sourozenecké skupiny dětí, kde je žádoucí, abychom vazby mezi dětmi zachovali.¹⁰⁶

Největší problém spatřuji v tom, když příbuzenský pěstoun pobírá pěstounské dávky, zejména odměnu pěstouna, i přestože sám o dítě nepečuje a dítě vychovává rodič dítěte. V takovém případě se jedná o zneužití práva a obcházení podstaty této finanční pomoci. Bohužel právě takové případy jsou předmětem společenských diskuzí.

---

¹⁰⁵ NOŽÍŘOVÁ: *Náhradní rodinná...*, s. 15 – 16.

¹⁰⁶ *Pěstounství kvůli penězům? Podle analýzy to neplatí, zájemci si berou nejčastěji jen jedno až dvě děti* [online]. irozhlas.cz, 30. srpna 2019 [cit. 30. listopadu 2019]. Dostupné na <https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/nahradni-pece-pestounstvi-adopce-pestouni-pruzkum_1908301634_ako>.

6 Problematika z pohledu judikatury (české i ESLP)

6.1 Rozsudky obecné soustavy soudů k příbuzenské náhradní péči

Na úvod kapitoly zabývající se judikaturou vztahující se k příbuzenské náhradní rodinné péči považuji za nutné zmínit, že naprostá většina případů bude řešena okresními soudy v řízení ve věcech péče soudu o nezletilé, případně soudy krajskými, dle OSŘ¹⁰⁷, jako odvolací instancí v těchto věcech. Prvostupňová věcná a místní příslušnost vychází ze zákona o zvláštních řízeních soudních.¹⁰⁸ O věcné příslušnosti stanoví, že v prvním stupni jsou pro řízení věcně příslušné okresní soudy, pokud není stanoveno jinak, což není (§ 3 odst. 1 ZŘS). Místní příslušnost je dána § 467 odst. 1 ZŘS ve spojení s § 4 odst. 2 ZŘS, místně příslušný je obecný soud nezletilého a tím „je soud, v jehož obvodu má nezletilý na základě dohody rodičů nebo rozhodnutí soudu, popřípadě jiných rozhodujících skutečností, své bydliště.“¹⁰⁹ Příslušný soud o věci rozhodne rozsudkem, až na výjimky týkající se pěstounské péče.

Z důvodů nedohledatelnosti těchto rozsudků okresních soudů jsem se rozhodl shrnout alespoň některé obecné poznatky, které jsem získal osobním nahlížením do vybraných spisů k tomuto tématu během stáže na nesporném úseku na Okresním soudu v Pardubicích.

Zajímavou částí spisů jsou dokumenty, které mohou soudci napomoci při rozhodování, zda svěřit dítě příbuzné osobě nebo které konkrétní příbuzné osobě dítě svěřit, a poté k určení vhodné formy příbuzenské náhradní rodinné péče. Soudce si může vyžádat od potencionálních pečujících osob výpis z evidence trestů fyzických osob či přestupků, zprávy od zaměstnavatelů nebo Úřadu práce ČR o těchto osobách, lékařské zprávy o vyšetření jejich zdravotního stavu, anebo různá psychologická posouzení. Nedílnou součástí důkazů k rozhodnutí budou i protokoly od OSPOD, výpis z centrální evidence exekucí, zprávy o vyšetření zdravotního stavu dítěte či zprávy o dítěti ze školy a školských zařízení, navštěvuje-li je už.

Další mnou vyzorovanou věcí ze spisů je to, že nastávají i situace, kdy jsou často nejprve děti svěřeny do svěřenectví příbuzné osobě a později dalším rozsudkem je tato péče změněna na příbuzenské pěstounství z důvodu změny poměrů v rodině. O náhradní rodinné péči je sice rozhodováno jako o dočasném řešení péče o dítě, ale někdy forma, která byla s ohledem na nejlepší zájem dítěte a s ohledem na další faktory v určité době zvolena, přestane být postupem času dostačující. Půjde například o situace, kdy prarodič bude nucen změnit

---

¹⁰⁷ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

¹⁰⁸ Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

¹⁰⁹ § 4 odst. 2 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

pracovní úvazek na zkrácený, rodiče nebo prarodiče nebudou schopni plnit vyživovací povinnost vůči dítěti nebo pečující příbuzní nebudou schopni z finančního hlediska uspokojovat rostoucí potřeby u dospívajících dětí.

6.2 Nálezy a usnesení Ústavního soudu

Takto významná společenská problematika je samozřejmě chráněna i ústavní rovínou skrze základní lidská práva a svobody zakotvená i ve vnitrostátních pramenech práva a ve vyhlášených a ratifikovaných mezinárodních smlouvách soudním orgánem kontrolujícím jejich dodržování. Tímto soudním orgánem je v České republice Ústavní soud. Další lidskoprávní úpravu bychom našli v právu EU v Listině základních práv Evropské unie, ale ta nebude s ohledem na zkoumání příbuzenské náhradní rodinné péče tolik relevantní.

Pro účely této práce je z hlediska české právní úpravy zejména důležité sociální právo v článku 32 Listiny základních práv a svobod. Odstavec 4 téhož článku nám pak stanoví: „*Péče o děti a jejich výchova je právem rodičů, děti mají právo na rodičovskou péči. Práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona.*“¹¹⁰ Níže uvádím několik rozsudků a usnesení Ústavního soudu, kde se Ústavní soud porušením zmíněného práva zabýval.

6.2.1 Usnesení ÚS řešící volbu vhodné formy příbuzenské náhradní rodinné péče pro konkrétní dítě

Ústavní soud v dané věci přezkoumával ústavnost postupu obecných soudů z pohledu článku 32 odst. 1 a článku 36 Listiny, kterou rozporoval otec dítěte, které bylo svěřeno do péče 3. osoby, konkrétně matce matky dítěte. Prarodič o dítě pečoval od útlého věku, nedošlo k narušení vazeb s širší rodinou a s přáteli dítěte zachováním stávajícího bydliště a sám nezletilý vyslovil přání být v péči babičky, a tak při zhoršení zdravotního stavu matky dítěte se svěřením dítěte do péče jeho příbuzné jevílo jako nejlepší možné řešení v zájmu nezletilého. Zájem otce o dítě byl v té době spíše sporadický. „*Soud prvního stupně dále zdůvodnil, že pěstounská péče se v dané věci nejeví jako vhodně zvolená forma náhradní rodinné péče, neboť matka nezletilého sdílí domácnost s navrhovatelkou a je schopna se alespoň svou přítomností na péči o nezletilého podílet. Dalším hlediskem je skutečnost, že oba rodiče jsou schopni se na výživě nezletilého podílet v dostatečném rozsahu a není tedy nutné, aby tuto zodpovědnost převzal stát formou dávek pěstounské péče.*“¹¹¹

¹¹⁰ Článek 32 odst. 4 usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky

¹¹¹ Usnesení Ústavního soudu ze dne 5. června 2018, sp. zn. II. ÚS 1143/18, bod 1.

Dle Ústavního soudu zde obecné soudy ani nenarušily právo na spravedlivý proces, ani nepřekročily meze ústavnosti nedostatečným odůvodněním právního závěru o svěřeni dítěte do péče prarodiče, a proto tuto ústavní stížnost odmítl. Dále připomněl, že není oprávněn přezkoumávat hodnocení důkazů, které byly provedeny obecnými soudy.¹¹²

Tento případ jsem zvolil z toho důvodu, že je zde vidět styl uvažování soudce nad vhodnou formou příbuzenské náhradní rodinné péče. V tomto konkrétním případě sejevilo nejvhodnějším svěřeni dítěte do péče jiné osoby – babičky dítěte, protože se jeho rodiče byli schopni podílet na výživě a babička byla tak schopna řádnou péči zajistit i bez pěstounských dávek. Nebylo nutné ani uložit prarodiči zvláštní práva a povinnosti vyplývající z pěstounské péče, jelikož se matka dítěte alespoň do určité míry podílela na péči. Zároveň se zde potvrzuje to, že pokaždé je v nejlepším zájmu dítěte něco jiného, vždy podle konkrétní situace. Tady bylo v jeho nejlepším zájmu využít institutu příbuzenské náhradní rodinné péči, příbuzenského svěřenectví, a nesvěřit dítě do péče otce.

6.2.2 Usnesení ÚS zkoumající zneužívání financování příbuzenské pěstounské péče

Jedná se o usnesení o ústavní stížnosti, jíž se stěžovatelka, babička dvou vnuků svěřených jí do svěřenectví, domáhala vyřknutí porušení čl. 1 odst. 1 a čl. 2 odst. 3 Ústavy¹¹³ a čl. 1, čl. 32 odst. 1 a 4, čl. 36 a čl. 37 odst. 3 Listiny. Porušení práv spatřovala v tom, že okresní a krajský soud nevyhověly jejímu návrhu na svěřeni dětí do příbuzenské pěstounské péče.

Soudy rozhodující v 1. a 2. stupně neshledaly důvody pro tuto formu příbuzenské náhradní rodinné péče, protože nezodpovědnost rodičů dětí, jejich nezaměstnanost nebo nemožnost vést na ně výkon rozhodnutí nepostačuje. Ze spisu navíc Ústavní soud zjistil, že opatrovník dětí považuje návrh za ryze účelový, neboť cílem stěžovatelky bylo pouhé obohacení se pěstounskými dávkami.¹¹⁴

Ústavní soud připomněl, že není odvolací instancí a že jeho role spočívá v tom, že zakročí tam, kde obecné soudy vykročily ze zaručených lidskoprávních mezí. K tomu v tomto případě nedošlo, proto ústavní stížnost odmítl.¹¹⁵

V odůvodnění uvedl, že: *„se již zabýval velmi podobným případem, tedy snahou babičky, která má do své péče svěřeny děti, získat status pěstounské péče za účelem získání příslušných příspěvků. Ve svém usnesení sp. zn. I. ÚS 791/14 ze dne 5. 6. 2014 vysvětlil, že*

¹¹² Usnesení Ústavního soudu ze dne 5. června 2018, sp. zn. II. ÚS 1143/18, bod 7 a 8.

¹¹³ Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů

¹¹⁴ Usnesení Ústavního soudu ze dne 5. srpna 2015, sp. zn. I.ÚS 1803/15, bod 2 a 3.

¹¹⁵ Tamtéž, bod 5.

nevyhovění žádosti babičky, mající ve své péči děti, o svěřeni dětí do pěstounské péče není zásahem do zásady sledování nejlepšího zájmu dítěte. Z pohledu zajištění péče o děti není praktický rozdíl mezi pěstounskou péčí a svěřením dítěte do péče jiné fyzické osoby, tedy situací, ve které se stěžovatelka nachází. Oba dva druhy péče vytváří mezi babičkou a vnučaty stejný vztah, jsou pouze dočasné a mohou trvat jen tak dlouho, dokud rodiče nemohou, nechtějí nebo nedokáží mít dítě v osobní péči (viz Králíčková, Z. Pěstounská péče: mýty versus ústavně konformní interpretace a aplikace zákona s úvahami de lege ferenda, Právní rozhledy č. 9/2008). Rozdíl mezi těmito dvěma druhy péče o dítě je pouze finanční. Podle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, náleží každému dítěti svěřenému do pěstounské péče příspěvek na úhradu potřeb dítěte a pěstounovi náleží zejména odměna pěstouna (u prarodičů pouze v případech hodných zvláštního zřetele). Oproti tomu v případě použití institutu svěřeni dítěte do péče jiné osoby tento nárok na zvláštní dávky od státu nevzniká. Nejlepší zájem dítěte nelze redukovat na otázku finančního zabezpečení dítěte. I když i tento aspekt může spadat do rámce nejlepšího zájmu dítěte, jde o koncept mnohem širší, do něhož spadají otázky jako například ochrana rodinných vazeb, péče o dítě, jeho vzdělání, výchova, bezpečnost, zdraví atd.¹¹⁶

„Ze stejného důvodu nelze shledat ani porušení práv na ochranu rodiny a dětí plynoucí z čl. 32 Listiny. Obecné soudy se zabývaly majetkovou situací stěžovatelky, která pobírá sociální dávky i přídavky na děti. Ústavní soud by přivítal, pokud by napadené rozhodnutí bylo lépe odůvodněno a kdyby krajský soud objasnil, v jakém rozsahu vzal majetkovou situaci stěžovatelky i obou dětí v potaz a jak se s ní při svém rozhodování vypořádal. Nicméně nedostatečné odůvodnění rozhodnutí krajského soudu není takovým zásahem do práva na rodinný život či do práva na spravedlivý proces, že by dosáhlo ústavního rozměru. Ústavní soud vycházel i z toho, že naopak rozhodnutí prvostupňového soudu je dostatečně odůvodněno a že rovněž opatrovník v řízení před obecnými soudy stěžovatelce náležitě objasnil, proč v nyní posuzovaném případě svěřeni do pěstounské péče babičky není na místě.“¹¹⁷

6.2.3 Nález ÚS zabývající se povinností povinných osob přispívat na výživné dětí v příbuzenské náhradní rodinné péči

Judikatura zabývající se výživným u dětí svěřených do pěstounské péče, zejména nárokem státu na příspěví na výživu dítěte, i když se rodič na péči o dítě finančně i osobně podílí.

---

¹¹⁶ Usnesení Ústavního soudu ze dne 5. srpna 2015, sp. zn. I.ÚS 1803/15, bod 7.

¹¹⁷ Tamtéž, bod 8.

V daném případě Ústavní soud přezkoumával zásah do práv, článek 11 odst. 1 a článek 32 odst. 4 Listiny, otce nezletilé, která byla po smrti své matky rozhodnutím okresního soudu svěřena do příbuzenské pěstounské péče svému polorodému sourozenci. Tato příbuzenská pěstounská péče nahrazovala předchozí příbuzenské svěřenectví u prarodiče dítěte. Otec dítěte byl povinen přispívat na výživné k rukám Úřadu práce, což rozporoval s odůvodněním na míru finančního podílení se na potřebách dítěte, na rozsah podílení se na osobní péči o dítě a na jeho majetkové poměry.¹¹⁸

Ústavní soud v odůvodnění tohoto nálezu zdůrazňuje, že základním prvkem práva na rodinný život je, aby byla podporována vazba mezi rodičem a dítětem. Dále je pak třeba, aby byla podporována péče a výchova rodiče, jelikož to je priorita při péči o dítě. Při tom všem musí být respektován nejlepší zájem dítěte, ostatně jako u všech činností dotýkajících se dětí.¹¹⁹

S ohledem na výše uvedené dospěl k závěru, že obecné soudy vydaly rozhodnutí, která překračovala smysl a účel zákonných ustanovení o výživném. Lpění na zákonné úpravě, i když je primární účel právní úpravy naplněn faktickým stavem, jenž je v nejlepším zájmu dítěte, nemá rozumný důvod. Soudy měly svým rozhodováním podporovat otce, aby došlo k znovuoobnovení nejužší rodinné vazby mezi ním a nezletilou.¹²⁰

Uložení výživného na základě právního stavu daného rozhodnutím o pěstounské péči bez respektování stavu faktického, došlo k porušení článku 4 odst. 4 Listiny, podle kterého mělo být při výkladu ustanovení šetřeno jejich podstaty a smyslu. Osobní péče otce se postupem času zvyšovala a uhradil několik potřeb dítěte, aniž by od pěstouna požadoval příspěvek na tyto výdaje. Zároveň bylo tímto postupem zasaženo i do majetkových práv stěžovatele, konkrétně práva vlastnit majetek, a proto Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl i v rozsahu tohoto práva.¹²¹

Tato judikatura Ústavního soudu nám pěkně připomíná, že je třeba pamatovat na to, že jakákoli forma příbuzenské náhradní rodinné péče je formou dočasnou. Má dočasně zajistit péči o dítě, dokud nebudou nastoleny podmínky pro sanaci biologické rodiny, což bývá zpravidla v nejlepším zájmu dítěte jako v tomto případě.

V otázce výživného je pěstounská péče specifická tím, že je výživné placeno k rukám Úřadu práce. Samotná vymahatelnost je tak přenechána státu. U stanovení výše příspěví rodiče nebo jiné osoby povinné vyživovací povinností k dítěti na výplatu pěstounských dávek musí

---

¹¹⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 3. listopadu 2016, sp. zn. I. ÚS 1764/16, bod 1 – 5.

¹¹⁹ Tamtéž, bod 16 – 20.

¹²⁰ Tamtéž, bod 24.

¹²¹ Tamtéž, bod 27 – 29.

soudci reflektovat mnoho ovlivňujících faktorů. Případné změny v poměrech pečující osoby, dítěte anebo osoby povinné vyživovací povinností by tak dle mého názoru měly být co nejrychleji promítnuty z faktického stavu do právního novým rozhodnutím, ale ne vždy je lze takto pohotově upravit. Například to nebude možné, když se o tom soudce nedozví neprodleně. Myslím si, že rychlost a neprodlenost řízení je ve věcech dotýkajících se dítěte velice důležitým prvkem, neboť chceme, aby byla v životě dítěte co nejdříve nastolena stabilita a aby mohlo vyrůstat v co nejoptimálnějším rodinném prostředí.

6.2.4 Nález ÚS řešící komplikování příbuzenského poručení s osobní péčí o dítě nepříbuzenskou osobou

Zajímavý případ řešící spor o péči o dítě mezi biologickým členem širší rodiny a osobou, která byla dlouho za člena rodiny považována a ke které si dítě utvořilo emoční pouto. Situace, kdy se porušení svého práva na rodinný život domáhá příbuzenská poručnice, jež vykonává i osobní péči o dítě, poté, co bylo prokázáno otcovství jejího zesnulého syna.

V projednávaném případě šlo: *„o situaci, kdy obecné soudy rozhodovaly o svěřeni do výchovy, resp. poručnictví k nezletilé a o úpravě styku nezletilé s třetí, nepříbuznou osobou. Přitom na jedné straně stojí stěžovatelka, která je ve faktickém (biologickém) a – po rozhodnutí o určení otcovství – i právním postavení prarodiče nezletilé, na druhé straně je zde zájem vedlejšího účastníka, který měl nezletilou po jistou dobu svěřenu do výchovy nejprve jako její zákonný zástupce a posléze na základě předběžného opatření soudu.“*¹²²

Ústavní soud se zabýval zejména zájmem dítěte, který dle něj posoudil obecný soud chybně, jelikož nevycházel z vícero relevantních faktorů, opíral se pouze o převzatý, k celkovému posouzení nedostačující, závěr znalce. Důležitý faktor představoval i existující konflikt mezi stěžovatelkou a manželem zesnulé matky dítěte, který byl dlouhou dobu považován za otce dítěte. Obecný soud pochybil, protože měl lépe vážit následky zachování styku dítěte s manželem matky a s tím související vyostření konfliktů mezi poručnicí a touto osobou. Vzniklé konflikty mezi osobami, které na dítě výchovně působily, odnášela nejvíce právě nezletilá. Vzhledem k výše uvedenému dospěl Ústavní soud k tomu, že k porušení práva příbuzenské poručnice na ochranu rodinného života došlo.¹²³

6.3 Evropský soud pro lidská práva a nejlepší zájem dítěte

Evropský soud pro lidská práva posuzuje porušování základních lidských práv zakotvených v Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod. Pro naše účely bude

¹²² Nález Ústavního soudu ze dne 20. února 2007, sp. zn. II. ÚS 568/06, část III., bod C.

¹²³ Tamtéž, část. III.

stěžejní článek 8 této Úmluvy, právo na respektování soukromého a rodinného života, pod který spadá i problematika příbuzenské náhradní rodinné péče, včetně souvisejícího článku 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte zdůrazňujícího nejlepší zájem dítěte při jakékoli činnosti týkající se dětí.

Evropský soud pro lidská práva poskytuje ochranu stěžovatelům až po vyčerpání všech vnitrostátních opravných prostředků. V České republice je třeba vyčerpat i ústavní stížnost. Níže uvádím s tématem související případy stěžovatelů z České republiky, ale i z dalším evropských zemí.

6.3.1 Wallová a Walla proti České republice

Na úvod jsem vybral stížnost proti České republice, která sice neřeší porušení článku 8 Úmluvy vzhledem k příbuzenské náhradní rodinné péči, ale řeší situaci, kdy k jeho porušení došlo nařízením ústavní výchovy. Ústavní výchova by měla být krajním řešením situace, kdy nejsou rodiče schopni zajistit řádnou péči o děti. V daném případě rodiče nebyli schopni zajistit vhodné bydlení pro svých 5 dětí.

„Soud má za to, že pro splnění požadavku přiměřenosti měly české orgány v dané věci navrhnout jiná, méně radikální řešení než umístění dětí do ústavní výchovy. Soud se totiž domnívá, že úlohou orgánů sociálně-právní ochrany je právě pomoc osobám v nesnázích, které nemají nezbytné znalosti o systému, vést jejich kroky a poskytnout jim radu mimo jiné o různých druzích sociálních dávek, o možnostech získání sociálního bytu a o ostatních prostředcích k překonání jejich obtíží.“¹²⁴

Jiným, méně radikálním, řešením zde mohla být právě nějaká forma náhradní rodinné péče. Ta také zasahuje do primárně podporované péče biologických rodičů, ale představuje menší zásah do péče než ústavní výchova, minimálně osobní povahou této péče. Požadavek přednosti forem náhradní rodinné péče nám v dnešní době už upravují i ustanovení OZ, v předchozí právní úpravě, dle které rozhodovaly české orgány i o této situaci, přednost výslovně zmíněna nebyla.

6.3.2 M. L. proti Norsku

Případ, který ukazuje důležitost potřeby vyvážení výhod a nevýhod svěřením dítěte do náhradní rodinné péče příbuzného, konkrétně do příbuzenské pěstounské péče.

---

¹²⁴ Rozsudek ESLP ze dne 26. října 2006, *Wallová a Walla proti České republice*, č. 23848/04, bod 76.

Vnitrostátní orgány po zvážení všech faktorů rozhodly, že v tomto případě nevýhody převažují nad výhodami a že v nejlepším zájmu dítěte bude jeho umístění mimo péči biologické babičky a jejího manžela, kteří tou dobou pečovali o staršího polorodého sourozence posuzovaného dítěte. S tímto závěrem se neztotožňovala matka dítěte a dovolávala se u Evropského soudu pro lidská práva porušení článku 8 Úmluvy. Se svou stížností úspěšná nebyla, Soud dospěl k závěru, že článek porušen nebyl.¹²⁵

Evropský soud pro lidská práva zhodnotil postup vnitrostátního soudu jako vyvážený a uvážlivý, jelikož se soustavně věnoval tomu, co je v nejlepším zájmu mladšího dítěte stěžovatelky, i tomu, co je v zájmu dalších osob. Nedošlo k překročení míry posuzovací volnosti vnitrostátních orgánů ohledně svěřeni či nesvěření dítěte do příbuzenské pěstounské péče, protože rozhodly dle dostatečných a důvodných závěrů, například na základě znaleckého posudku z oboru psychologie.

Mezi faktory, které bylo třeba vzájemně vyvážit, spadal vyšší věk prarodiče a jeho manžela, odlišný vztah matky k dětem, ochota spolupráce příbuzenské pěstounky staršího dítěte s orgánem zajišťujícím ochranu dětí a v neposlední řadě zachování sourozeneckých vazeb vyrůstáním sourozenců v jedné rodině.¹²⁶

Znalkyně z oboru psychologie dospěla k závěru, že výhoda příbuzenského pěstounství spočívající v nezpřetrhání vazby s polorodým sourozencem svěřením dítěte do péče stejných osob není schopna převýšit nevýhodu odlišného vztahu matky k jednomu dítěti oproti vztahu k dítěti druhému. Nevýhoda byla podpořena i dalšími faktory jako věk pěstounů nebo zkušenost s obtížnější spoluprací pěstounky a orgánu péče o děti, které by samy o sobě nemusely být tak zásadní, ale ve spojení s dalšími nevýhodami sehrály důležitou roli.¹²⁷

6.3.3 Bronda proti Itálii

Další z případů, kdy Evropský soud pro lidská práva posuzoval, zdali došlo k porušení článku 8 Úmluvy, tentokrát spočívající v upřednostnění péče o dítě v cizí rodině před navrácením dítěte do rodiny původní.

Stížnost podávali prarodiče nezletilé, kteří s nezletilou žili před odebráním z péče rodičů v jedné domácnosti a kterým svědčila ochrana práva na respektování rodinného života. Nesouhlasili s rozhodnutím vnitrostátních orgánů o odebrání dítěte z péče rodičů z důvodu

---

¹²⁵ Rozsudek ESLP ze dne 7. září 2017, *M. L. proti Norsku*, č. 43701/14, bod 5 – 18, 59.

¹²⁶ Tamtéž, bod 10.

¹²⁷ Tamtéž, bod 17 a 18.

zanedbávání rodičovské povinnosti ani s rozhodnutím o svěřením dítěte do péče jiných osob než rodičů či prarodičů.¹²⁸

Soud konstatoval, že jeho úkolem je zejména posouzení toho, zda byla rozhodnutí vnitrostátních orgánů přijata v rámci jejich posuzovací činnosti. Nemá nahrazovat rozhodovací pravomoci těchto orgánů, jež mají nepochybnou výhodu při určování toho, co slouží nejlépe zájmu dítěte z důvodu přímého kontaktu s dotčenými osobami.¹²⁹

Po posouzení všech relevantních skutečností dospěl ESLP k závěru, že rozhodnutí byla učiněna jako opatření nezbytná v demokratické společnosti. Vycházela z psychiatrické expertizy, podle níž původní rodina nebyla schopna zajistit dítěti náležitou péči. Navíc vše potvrdila další expertiza, která vyloučila schopnost matky zajistit dítěti duševní a intelektuální vývoj. To vše podpořilo přání dítěte zůstat v náhradní nepříbuzenské rodině. *„Při stanovení spravedlivé rovnováhy mezi zájmem S. zůstat v přijímací rodině a zájmem její původní rodiny, aby žila s ní, Soud přisuzuje zvláštní význam nadřazenému zájmu dítěte, kterému je dnes čtrnáct let a které vždy projevovalo vůli zůstat v přijímací rodině. V tomto případě zájem S. převažuje nad zájmem jejích prarodičů. Vnitrostátní orgány proto nepřekročily svou posuzovací pravomoc a čl. 8 Úmluvy nebyl porušen.“*¹³⁰

---

¹²⁸ Rozsudek ESLP ze dne 9. června 1998, *Bronda proti Itálii*, č. 22430/93.

¹²⁹ Tamtéž.

¹³⁰ Tamtéž.

Závěr

Cílem této práce bylo seznámení čtenáře s problematikou příbuzenské náhradní rodinné péče. K tomu bylo třeba nejprve definovat jednotlivé formy a specifika náhradní rodinné péče, aby bylo možné pracovat se samotnou příbuzenskou podobou těchto forem. Vysvětlil jsem hlavně rozdíly ve vyživovací povinnosti k dítěti ve svěření a k dítěti v pěstounské péči, zabýval se tím, kdy je poručenství náhradní rodinnou péčí, a uvedl vztah náhradní rodinné péče a ústavní výchovy. Zmínil jsem i související pojmy jako příbuzenství nebo nejlepší zájem dítěte.

Historickým exkurzem jsem chtěl ukázat, že náhradní rodinná péče, ani její příbuzenská varianta, nebyla společností vždy upřednostňována před kolektivní výchovou. První její náznaky jsme mohli spatřovat už za Rakouska-Uherska nebo za první či druhé republiky, ale preference rodinné péče a toho, co je v nejlepším zájmu dítěte, se nám objevila až v zákoně o rodině, v 60. letech minulého století. Další změn v právní úpravě příbuzenské náhradní rodinné péče dostala se celospolečenskými změnami po sametové revoluci a následně s účinností nového občanského zákoníku.

Příbuzenská náhradní rodinná péče se může zpočátku jevit jako velmi jednoduchá problematika. Při podrobnější analýze jsem však dospěl k závěru, že skýtá spoustu dílčích problémů, které je třeba citlivě posoudit, aby bylo jednáno v nejlepším zájmu dítěte. Za tímto účelem je vhodné znát příčiny, za jakých může nastat, výhody, které péče příbuzné osoby přináší, ale i nevýhody, které s ní mohou souviset. Příbuzný se ujímá nejčastěji péče o dítě, stane-li se tragédie v rodině dítěte, rodič dítěte selže v péči o dítě nebo o dítě pečuje nedostatečně. Takového příbuzného musí soud posoudit jako vhodnou pečující osobu pro dítě, tzn. péče příbuzensky spřízněné osoby musí být v nejlepším zájmu dítěte. Při posouzení nejlepšího zájmu dítěte soudce bude vyvažovat výhody a nevýhody této péče, jejichž možné příklady jsem v textu práce uváděl. Výhodami může být zachování rodinných vazeb dítěte s širší rodinou, předchozí znalost výchovného prostředí a pečujících osob, snazší kontakt rodiče s příbuznou osobou ohledně styku rodiče s dítětem, vyšší pravděpodobnost sanace původní rodiny, nezprostředkovávání příbuzenského pěstounství. Naopak nevýhody mohou spočívat ve vyšším věku příbuzné osoby, v tendenci přísné nebo naopak příliš benevolentní výchovy, v ryze účelovém ujetí se péče o dítě, nezdravém obětování se pro blaho dítěte a v mnohém dalším.

S tím souvisí i odpověď na jednu z mých výzkumných otázek, kterou jsem pomocí vědeckých metod zkoumal. Zabýval jsem se tím, zdali u příbuzenského pěstounství, svěření

nebo poručnictví s osobní péčí výhody převažují nad nevýhodami. Nehledě na počet výhod a počet nevýhod, které jsem v diplomové práci uvedl, musím konstatovat, že to nelze obecně stanovit. Vždy je třeba výhody a nevýhody posuzovat vzhledem ke konkrétnímu dítěti, jehož se dotýkají. Musíme vzájemně všechny klady i zápory příbuzenské péče vyvažovat, abychom v konkrétním případě dokázali určit, zda je či není v nejlepším zájmu dítěte, aby byl v péči příbuzné osoby.

Další výzkumnou otázkou jsem se dotazoval, zda je příbuzenská náhradní rodinná péče vždy v nejlepším zájmu dítěte. Jak vyplynulo ze zkoumání výhod a nevýhod anebo z rozboru předmětné judikatury, nemusí být vždy v nejlepším zájmu dítěte, aby o dítě pečovala příbuzná osoba. Nejlepší zájem dítěte není možné vyvozovat z obecných pravidel k neurčitému počtu dětí, posuzuje se ve vztahu ke konkrétnímu dítěti. Na základě všech možných, nejlepší zájem ovlivňujících, faktorů teprve soudce nachází to, co nejvíce bude odpovídat blahu dítěte. Někdy to bude právě příbuzenská náhradní rodinná péče, jindy náhradní rodinná péče cizích osob. Pokud není vyhovující žádná péče v náhradním rodinném prostředí, subsidiárně je dítě umisťováno do ústavní výchovy. V takovém případě se dá uvažovat o tom, že v nejlepším zájmu dítěte je právě péče zajištěná ústavním zařízením.

Nejlepší zájem dítěte je u činností týkajících se dětí prioritou, kterou musí soudy reflektovat při rozhodování o dočasném svěřeni dítěte mimo původní rodinu. To můžeme zpozorovat i na příkladech judikatury Ústavního soudu a Evropského soudu pro lidská práva, kterou jsou vybral pro účely zkoumání forem příbuzenské náhradní rodinné péče. Rozbor judikatury mi napomohl najít odpověď na poslední výzkumnou otázku. Zjišťoval jsem, jak je pohlíženo na příbuzenské osoby jako pečující osoby rozhodovací praxí soudů. Evropský soud pro lidská práva sice ve prospěch rodinné péče příbuzných osob, v případech stížností týkajících se příbuzenské náhradní rodinné péče, nerozhodl, ale zdůraznil fakt, že tak bylo rozhodnuto v konkrétní situaci a v nejlepším zájmu dítěte. Ve své rozhodovací činnosti ale klade důraz na sanaci rodiny a podporu náhradní rodinné péče o dítě, která představuje menší zásah do práva na respektování soukromého a rodinného života než ústavní výchova. Ústavní soud se na základě ústavních stížností zabýval také problematikou související s příbuzenskou rodinnou péčí. Zdůraznil ve svých nálezech a usneseních důležitost sanace rodiny a nutnosti brát ohled na fakticitu stavu při posuzování nejlepšího zájmu dítěte u rozhodování obecných soudů, ať se jedná o fakticitu při posouzení příbuzenství, nebo o fakticitu rozsahu péče osoby povinné vyživovací povinností k dítěti. Řešil rovněž problematiku rozlišování vhodných forem příbuzenské náhradní rodinné péče. S určením, zda je příbuzenské svěřenectví postačující

formou péče v daném případě, se často potýkají už i obecné soudy. Svěření dítěte do péče jiné (příbuzné) osoby je vhodné zejména v případech, kdy je možné stanovit osobám povinným vyživovací povinností k dítěti výživné, které bude schopné zajistit potřeby a blaho dítěte, a není potřeba stanovit pečujícím osobám více zvláštních práv povinností jako pěstounům. Příbuzenská pěstounská péče je vhodná v opačném případě. Proto za situace, kdy rodiči nebo prarodiči je možné stanovit výživné, které pokryje potřeby dítěte, a rodič je schopný se v určité míře podílet na rodičovské odpovědnosti, tzn. není třeba pečující osobu zatížit speciálními povinnostmi a právy, bude postačovat svěření dítěte do péče jiné, příbuzné, osoby. S ohledem na výše uvedené jsem dospěl k závěru, že Ústavní soud, stejně jako ESLP, podporuje příbuzenskou náhradní rodinnou péči, je-li v nejlepším zájmu dítěte.

V úplném závěru práce bych chtěl dodat, že příbuzenská náhradní rodinná péče má své místo v právní úpravě rodinného práva, protože napomáhá mnoha dětem, o které nemůže být z jakéhokoli důvodu pečováno rodiči, překonat těžké období v životě snadněji kvůli příbuzné osobě. Tendence státu podporovat náhradní rodinnou péči a její příbuzenskou podobu tam, kde je pro péči o dítě vhodná příbuzná osoba, je správná, jelikož prospívá blahu dítěte, a to je rozhodující.

Zdroje

- ARCHEROVÁ, Caroline. *Dítě v náhradní rodině*. Praha: Portál, 2001. 119 s.
- BUBLEOVÁ, Věduna, FRANTÍKOVÁ, Jana, VYSKOČIL, Filip a kol. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, spolek, 2014. 63 s.
- CAIRNS, Kate. *Bezpečná vazba mezi náhradními rodiči a dítětem: traumata v raném vztahu a psychická odolnost*. 1. vydání. Praha: Portál, 2013. 179 s.
- Český statistický úřad. *Výdaje na pěstounskou péči dosáhly 3,8 miliard* [online]. czso.cz, 15. listopadu 2019 [cit. 29. listopadu 2019]. Dostupné na <<https://www.czso.cz/csu/czso/vydaje-na-pestounskou-peci-dosahly-38-miliard>>.
- DUNOVSKÝ, Jiří, KOLUCHOVÁ, Jarmila, RADVANOVÁ, Senta. *Výchova dětí v náhradní rodinné péči*. Praha: SPN, 1980. 127 s.
- Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., sněmovní tisk č. 362/0
- GABRIEL, Zbyněk, NOVÁK, Tomáš. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Praha: Grada Publishing, a. s., 2008. 144 s.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. 366 s.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině*. 3. vydání. Praha: 2005. 478 s.
- Institut projektového řízení a. s. *Analýza situace příbuzenské pěstounské péče*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2017. 124 s.
- JANOČKOVÁ, Michaela. K pojmu nejlepší zájem dítěte. In *Aktuální otázky náhradní rodinné péče: Sborník z IX. celostátního semináře NRP Brno, 30. 9. – 1. 10. 2009*. Brno: TRIADA, 2009, s. 64 – 73.
- KALÁBOVÁ, Svatoslava, ŠTĚRBOVÁ, Dana. Dítě v péči prarodičů a jiných příbuzných. In *Aktuální otázky náhradní rodinné péče: Sborník z IX. celostátního semináře NRP Brno, 30. 9. – 1. 10. 2009*. Brno: TRIADA, 2009, s. 20 – 24.

KRÁL, Vladimír. Pěstounská péče v návrhu občanského zákoníku. In *Děti potřebují rodinu: Sborník příspěvků z mezinárodní konference konané v Praze ve dnech 22. a 23. 5. 2008*. Praha: Občanské sdružení Člověk hledá člověka, 2008, s. 8 – 11.

KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. K některým právním aspektům náhradní rodinné péče: tzv. příbuzenská pěstounská péče. In *Aktuální otázky náhradní rodinné péče: Sborník z VII. celostátního semináře NRP Brno, 10.-11. 10. 2007*. Brno: TRIADA, 2007, s. 39 – 46.

KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Pěstounská péče: mýty versus ústavně konformní interpretace a aplikace zákona s úvahami de lege ferenda. In *Náhradní výchova dětí – možnosti a meze: Sborník č. 39*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2008, s. 74 – 86.

KRTIČKOVÁ, Kateřina. *Příbuzenská pěstounská péče* [online]. sancedetem.cz, 28. července 2014 [cit. 15. října 2018]. Dostupné na <<https://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/rodina-v-problemove-situaci/dite-mimo-vlastni-rodinu/pestounska-pece/pribuzenska-pestounska-pece.shtml>>.

MARTINEK, Jan. *Přechodní pěstouni dostanou více peněz* [online]. novinky.cz, 3. října 2019 [cit. 23. listopadu 2019]. Dostupné na <<https://www.novinky.cz/domaci/clanek/prechodni-pestouni-dostanou-vice-penez-40298597>>.

MATĚJČEK, Zdeněk a kol. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Portál, 1999. 184 s.

MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994. 98 s.

MIKULAJOVÁ, Kateřina. *Několik úvah k příbuzenské pěstounské péči*. [online]. pravni prostor.cz, 24. dubna 2015 [cit. 21. ledna 2020]. Dostupné na <<https://www.pravni-prostor.cz/clanky/obcanske-pravo/nekolik-uvah-k-pribuzenske-pestounske-peci>>.

Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Statistiky – MPSV Portál* [online]. mpsv.cz, 16. října 2019 [cit. 30. listopadu 2019]. Dostupné na <<https://www.mpsv.cz/web/cz/statistiky-1>>.

Nález Ústavního soudu ze dne 3. listopadu 2016, sp. zn. I. ÚS 1764/16

Nález Ústavního soudu ze dne 20. července 2010, sp. zn. IV. ÚS 2244/09

Nález Ústavního soudu ze dne 20. února 2007, sp. zn. II. ÚS 568/06

NOŽÍŘOVÁ, Jana. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Linde, 2012. 96 s.

Pěstounství kvůli penězům? Podle analýzy to neplatí, zájemci si berou nejčastěji jen jedno až dvě děti [online]. irozhlas.cz, 30. srpna 2019 [cit. 30. listopadu 2019]. Dostupné na <https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/nahradni-pece-pestounstvi-adopce-pestouni-pruzkum_1908301634_ako>.

PRŮŠOVÁ, Lenka. Analýza příčin ukončení a zrušení náhradní rodinné péče na návrh pěstounů před dosažením zletilosti dítěte. In *Náhradní rodinná péče – představy a skutečnost, sborník č. 45*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2009, s. 52 – 58.

PTÁČEK, Radek, KUŽELOVÁ, Hana. Vliv náhradní péče na psychický vývoj dítěte. *Právo a rodina*, 2011, roč. 13, č. 7, s. 1 – 3.

ROGALEWICZOVÁ, Romana a kol. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018. 782 s.

ROTREKLOVÁ, Eva. Aktuální otázky náhradní rodinné péče: pěstounská péče – rizika, možnosti, vize. In *Aktuální otázky náhradní rodinné péče, sborník ze VII. celostátního semináře NRP*. Brno: TRIADA, 2007, s. 6 – 9.

Rozsudek ESLP ze dne 7. září 2017, *M. L. proti Norsku*, č. 43701/14

Rozsudek ESLP ze dne 9. června 1998, *Bronda proti Itálii*, č. 22430/93

Rozsudek ESLP ze dne 26. října 2006, *Wallová a Walla proti České republice* č. 23848/06

Sdělení MZV č.104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte, ve znění pozdějších předpisů

ŠKOVIERA, Albín. *Dilemata náhradní výchovy*. Praha: Portál, 2007. 144 s.

TRNKOVÁ, Lucie. *Náhradní péče o dítě*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018. 168 s.

UHLÍŘOVÁ, Veronika a kol. *Dítě ve výchově příbuzných*. Praha: Rozum a cit, 2010. 64 s.

Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky

Usnesení Ústavního soudu ze dne 5. června 2014, sp. zn. I. ÚS 791/14

Usnesení Ústavního soudu ze dne 5. června 2018, sp. zn. II. ÚS 1143/18

Usnesení Ústavního soudu ze dne 5. srpna 2015, sp. zn. I. ÚS 1803/15

WESTPHALOVÁ, Lenka. Problematické aspekty styku rodiče s dítětem. *Právní rozhledy*, 2017, roč. 25, č. 11, s. 386.

Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči, ve znění účinném ke dni 1. ledna 1996

Zákon č. 69/1952 Sb., o sociálně-právní ochraně mládeže, ve znění účinném ke dni 1. září 1959

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění zákona č. 401/2012 Sb. účinném ke dni 1. ledna 2013

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, ve znění účinném ke dni 1. září 1959

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

Shrnutí

Diplomová práce zkoumá problematiku náhradní rodinné péče vykonávanou příbuznou osobou. Je to institut dočasný. Příbuzná osoba pečuje o dítě po dobu nezbytně nutnou, po kterou nedokáže poskytnout potřebnou péči jeho rodiče. Cílem práce je poukázat na výhody a nevýhody příbuzenské náhradní rodinné péče. Práce se také zaměřuje na rozhodování českých soudů a Evropského soudu pro lidská práva o příbuzenské náhradní rodinné péči. Rozhodovací praxe je ukázána na konkrétních případech, o kterých soudy rozhodovaly.

Text práce popisuje jednotlivé formy náhradní rodinné péče: pěstounství, svěřeni dítěte do péče jiné osoby a poručenství s osobní péčí. Zdůrazňuje propojenost vhodné formy příbuzenské náhradní rodinné péče a nejlepšího zájmu dítěte. Stručně je představena rovněž historie náhradní rodinné péče. V textu jsou uvedeny i nejčastější příčiny, rizika a přínosy péče příbuzných.

Diplomová práce vychází z právního stavu ke dni 31. ledna 2020.

Abstract

The thesis examines the issues substitute family care performed by relatives. It is a temporary institute. Relative cares for child for the necessary time, when the parents of child cannot provide appropriate childcare. The aim of the thesis is to point out the advantages and disadvantages of substitute family care of relatives. The thesis focuses on decision-making about relational substitute family care of Czech courts and the European Court of Human Rights, too. Decision-making practice is showed to concrete cases, which courts decided.

The text of thesis describes individual forms of substitute family care: foster care, entrust a child to the care another person, tutorship with personal care. The thesis accents connection of appropriate forms of care and the best interests of the child. The history of relational substitute family care is also briefly presented. The text presents the most common reasons, risks and benefits of care of relatives, too.

The thesis is based on the current legislation as of 31st January 2020.

Klíčová slova

Rodina, dítě, nejlepší zájem dítěte, příbuzní, náhradní rodinná péče, ústavní výchova, pěstounská péče, svěřeni dítěte do péče jiné osoby, poručnictví, právo na respektování soukromého a rodinného života, příčiny, výhody a nevýhody.

Keywords

Family, Children/Child, the Best Interests of the Child, Relatives, Substitute Family Care, Institutional Care, Foster Care, Entrust a Child to the Care Another Person, Tutorship, the Right to Respect for Private and Family Life, Reasons, Advantages and Disadvantages.